

מגלת אסתר א

א 1

א ויהי בימי אחשורוש המלך מהדו ועד-כוש

רש"י

אבן עזרא

לשם אל יאקח כל הגדולה, מאד הוא נעלה על כל תהלה, לאברהם בנו מאד יצו על אשר הואיל לפרש המגלה

(א) ויהי בימי אחשורוש. מלך פרס היה שמלך תחת כורש לכוף שבטים שנה של גלות בבל (א): הוא אחשורוש. הוא ברשעו מתחלתו ועד סופו (ב): המולך. שמלך מעלמו ולא היה מזרע המלוכה (ג): מהדו ועד כוש וגו'.

נאם אברהם הספרדי הנקרא אבן עזרא (א).

אין עזרה כי אם מהשם החזק

חוקת עולם על לב המשביל בהקיצו, גם בחלום ידבר בו, ובו יתמוך בהתחילו לעשות

כל מעשה, גם יזכרנו תמיד טרם מוצאי פיו, והנה (ב) אין במגילה הזאת זכר השם, והיא מספרי הקדש ורבים השיבו, כי הוא ממקום אחר (ג) [א], וזה איננו נכון, כי לא נקרא השם מקום בכל ספרי הקדש, רק נקרא מעון שהוא לעולם גבוה (ד) [ב] וקדמונינו ז"ל קראוהו מקום, בעבור שכל מקום מלא כבודו (ה) [ג], ועוד מה טעם למלת אחר (ו), והנכון בעיני שזאת המגילה חברה מרדכי (ז) וזה טעם וישלח ספרים (למטה ט כ) וכולם משנה ספר אחד שהוא המגילה (ח) כטעם פתשגן (ט) והעתיקה הפרסיים, ונכתבה בדברי הימים של מלכיהם והם היו עובדי עבודת גלולים, והיו כותבין תחת השם הנכבד והנורא שם תועבתם (י) כאשר עשו הכותים (יא) שכתבו תחת בראשית ברא אלהים (ברא' א א) ברא אשימא (יב) [ד] והנה כבוד השם שלא יזכרנו מרדכי במגילה (יג) [ה]:

א ויהי בימי. זה אחשורוש היה אחרי כורש וזרובבל עם הגולה בבית שני, רק לא נבנה הבית (א), ולפי דעתי שהוא ארתחשסתא (ב) וזה פירוש ובמלכות אחשורוש

יהל אור

קרני אור

[א] כ"ה (מדרש לקס טוב) למה לא נזכר השם במגלת אסתר לפי שנכתבה במלכי מדי ופרס ולא רצו להטיל בם השם הנכבד והנורא וכמו "ממקום אחר" [ב] וכן (ש"ט ח מומור ז, ח, ש"ט ב מומור ה"ל) ח' מעון חתם היית לו, חמר רבי חין חנו יודעין חס הקב"ה מעונה של העולם ואם העולם מצינו, בל משה ופירש מעונה חללי קדם: [ג] עיין תנחומא ח' חסא כ"ו, חנחומא ב' חסא ט"ז, נדה מ"ט ב', בכורות מ"ח א', ב"ר פס"ח ט', שמור' פס"ח ו', פסיר' פכ"ח, שו"ט ח' מומור ז', ח' עה"פ מעון חתם וגו', שו"ט ב' שס, ילקוט וילא קי"ו, ילקוט חסא ט"ז, ילקוט חללים חתמ"ה, ילקוט חבוקה תקס"ג, ועיין רש"י (שמות לג כח): [ד] עיין יסל אור, ובזה יתורץ מה שהקשה ריב"ל (בית האוצר ז' 210) על סמ' ו"ל מה שקרא חליל הכותים אשימא, והכתוב מעיד שלא היה אשימא חליל הכותים רק של חנני חמת, וחליל הכותים היה "נרגל" וכבד, וחולי טעות נפל בדברי הבן עזרא, אך כאשר היו כמות שונות חללם יכול היות שחליל הכותים של עיר חמת היה "אשימא", והנה בתרגום שמרני על התורה בבראשית לא נמצא שם "אשימא" כ"ח "חללה", ועיין (כרמי שומרון ז' 17) שכתב ג"כ, שלא נמצא כן בתורגס, וכתב, מכל המתנגדים אשר קמו כנגדו לא העיד אדם על דבר כרע הזה, ובפרט יוסף הכהן, אשר היה חיוב להם, וכתב עליהם במדברות, וכן חכמי התלמוד ורש"י הנזכרים לא המרישו לחת שמן כזה בקמיהם אם בחמת מצאו כזה בתורתם ולאשר שמגיד. שקר כחש לו, וכ"כ הח' רי"ר שכלי ספק שמע הראב"ע וז' מפי שוגג ומשגה, כי זה הוא שמועת שוא: [ה] והעיקור כתב כי לבקשת אסתר (מגילה ז ח) חנכה"ג העתיקה מספר דבר

(א) "אבן" מורה עליון ערבית על המשפחה, ואבן עזרא, ר"ל ממשפחת עזרא: (ב) יקדים לתרץ למה לא נזכר בכל המגילה הזאת שם הש"י: (ג) ר"ל כי השנו שמה"כ (ד יד) רוח והללה יעמוד ליהודים ממקום אחר, מורה על הש"י הנקרא לפעמים בדרו"ל בשם "מקום" בעבור שכל מקום מלא מכבודו: (ד) וכן יאמר הח' ז"ל (דבר' לג כו) עה"פ מעונה חללי קדם, "והוא כמו עליון שמת מעונך (ח' לא ט) מעון חתם היית לנו (שס ז, ח) ולעולם המעון למעלה על ההוסה בו, והמקום למטה", ואין לדמותו למקום: (ה) וקראוהו בהשאלה לפי שכבודו מלא כל מקום: (ו) וכן יאמר הח' ז"ל (ברא' כח יא) "ואל חשים לבך לדרש "ממקום אחר" כי איננו כלל על השם, ומלת אחר לעד" ועיין ביאורי שם: (ז) והברה אותה בלה"ק: (ח) והעתיקה ושלח אותה: (ט) שפי' עופם הכתב, וכן תרגום חת משנה התורה (דבר' יז יח) ית פתשגן אורייתא: (י) ע"כ מנע מהזכיר שם הש"י: (יא) שנושבו צערי שומרון, אף שהשם היו יריאים, ככ"ו החזיקו בתועבתם: (יב) הכותים היו כמות מיוחדות וחליל הכותים של עיר חמת (אשר היא לכותים תחשב) היה אשימא (המלרף): (יג) ומשום כבוד השם לא הזכירו: (א) כ"ה דעת חז"ל שזה אחשורוש היה מלך השני למלכות פרס הכללית (דהיינו מיום שנתאחד מלכות מדי עם פרס, והוא מיום שמת דריוש המדי אשר מלך ג"כ על מלכות בבל) כי לדעתם מלך בראשונה כורש אשר הרשה לבנות הבית, אחריו מלך אחשורוש הזה אשר בעל בנין הבית: (ב) והוא הנקרא גם בשם

ארתחשסתא, וכן פי' הח' ז"ל (עזרא ד ו) ובמלכות מקורי רש"י

(א) עיין יסל אור (ב) מגילה י"א ח', מדרש פנים חסרים 1 נוסחא ח', לקס טוב: (ג) מגילה שס, מדרש פנים 1 אחרים

שבע ועשרים ומאה מדינה : ב בימים ההם בשבת
המלך אחשורוש על כסא מלכותו אשר בשושן הבירה : ג בשנת
שלוש למלכו עשה משתה לכל־שריו ועבדיו חיל פרס ומדי

רש"י

אבן עזרא

המולך על מאה ועשרים ושבע מדינות כמו
שמואל מהדו ועד כוס שעומדים זה אלל זה ד'
וכן כי הוא רודה בכל עבר הנהר מתפסח
ועד עזה ה' שהיה רודה בכל עבר הנהר
כמו שהוא רודה מתפסח ועד עזה :
(ב) בשבת המלך אחשורוש וגו' .
כשנתקיים המלכות צידו ורבותיו פירשוהו

צפונות לארץ ישראל והודו, רק כוש דרומית (ט) : ב ושעם בימים ההם . אחר שאמר בימי
אחשורוש (י) תחלת הדברים, כי הראשון כלל (יא) : ושעם בשבת המלך אחשורוש. ששקט ממלחמות
הודו וכוש (יב) [ג] כי גבור היה, וככה כתוב במגילה (יג) על בן בשנת שלש למלכו (יג*) :
בשושן הבירה . שם ארמון (יד) [ד] כמו לא לאדם הבירה (דה"א כט, א) (טו) וזה הארמון היה
בתוך עילם המדינה כתוב בס' דניאל (טו) וכאשר תמצא במגלה הזאת שושן הוא שם מדינה
קרובה אל עילם (יו) ורוב המדינה ישראל (יח) כאשר אפרש (יט) : ג עשה משתה . רבים
אמרו כי עשה משתה בעבור שהשב בפי חשבוננו וראה שלא ינאלו ישראל (כ) , וי"א

יהל אור

קרני אור

אחשורוש הוא ארתחששתא בלשון פרסי, וכן (שם ו'
יד) עה"פ ומטעם כורש ודריש וארתחששתא מלך
פרס" פי' "וארתחששתא הוא אחשורוש, וכן פי'
(דניאל יא יד) וכתב, כי שם אחשורוש, הוא, בלשון
פרסיים, ובלשון כשדים הוא ארתחששתא : (ג) ובס'
(דניאל יא יד) האריך בזה וכתב, שאחשורוש והוא
ארתחששתא צוה שלא תבנה ירושלים, וככה כתיב,
בימי אחשורוש בתחלת מלכותו כהנו שטנה על יושבי
יהודה וירושלים, ואין זאת השטנה דברי המן כי לא
היתה בתחלת מלכותו עיי"ש : (ד) הח' ז"ל יבאר
טעם הכפל בפסוק זה של אחריו מה שיאמר בימים
ההם וגו' : (ה) והוא רק כעין הקדמה כוללת שכל מה
שיספר אח"כ היה הכל בימי אחשורוש זה, ואח"כ
החל לספר הפרט בימים ההם וגו' ע"ד כלל ופרט :
(ו) ופי' שם שמי שנקרא אברם הוא שנקרא אח"כ
אברהם : (ז) שהן מדינות הנפונות לארץ ישראל :

(ה) הודו נקרא (אסטאגדיען) וכוש יקרא (עטיאפיען) ומלך לפ"ז גם על מצרים שבין הודו לכוש : (ט) ומלך
מנפון א"י על מדינת הודו גם מדרומו על מדינת כוש, ומדי ופרס היו בין אלה שתי המדינות, ועיין למטה (ח)
(ט) יהל אור (אות כד) : (י) יבאר הכפל, ועיין לעיל (אות ד) : (יא) הראשון הוא כעין הקדמה כוללת, ואח"כ
יבוא הפרט, ויספר איך היה כשבת המלך אחשורוש וגו' : (יב) וישב על כסאו בשלות השקט : (יג) וכל מעשה
תקפו וגבורתו (למטה י, ב) : (יג*) ואז שבת מריב ולא קודם לכן, ובעבור שמחתו על שלומו, שכבש ארצות
רבות עשה משתה : (יד) דעתו כי שם בירה יאמר רק על ארמון מושב המלך : (טו) ושם מוסב על בירת ד'
בירושלים, והוא המקדש שרצו אז לבנות וסוף הפ' שם, כי לה' אלקים" (שהוא מלך על כל הארץ) : (טו) שם
(ח ב), ואני בשושן הבירה אשר בעילם המדינה" וארמון זה של אחשורוש היה נקרא בשם שושן, ושם מדינה
שם, הוא תואר לעיר גדולה : (יו) גם עיר גדולה אחרת הייתה שם קרובה לעיר עילם, ונקראה ג"כ בשם
שושן, ויבנה אותה בשם שושן סתם, וכשיאמר שושן הבירה פי' הארמון : (יח) ורוב יושביה היו יהודים :
(יט) וכן פי' (למטה ג טו) : (כ) כ"ה (מגילה יא ב) מאי כשבת ? לאחר שנתייבשה דעתו וכו' וחשב
שכבר כלו שצעים שנה מה שיעד ירמיה (כה יב) לשממות בכל וגאולת ישראל, אמר השתא ודאי תו

מקורי רש"י

אחרים שם ילקוט תתמ"ח : ד) מגילה שם מדרש פנים אמרים נוסח א' וב' אפסר רבה פ"ד' לקט שוכ ילקוט שם :
(ה) מ"א ח' ד' :

הַפִּרְתָּמִים וְיִשְׂרֵי הַמְּדִינֹת לְפָנָיו: ד בְּהִרְאֹתוֹ אֶת־עֶשֶׂר כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ
וְאֶת־יִקָּר תַּפְאֶרֶת גְּדוּלָּתוֹ יָמִים רַבִּים שְׁמוֹנִים וּמֵאת יוֹם: ה וּבְמִלּוּאֹתָן
וּבְמִלְאוֹת קִרֵּי הַיָּמִים הָאֵלֶּה עָשָׂה הַמֶּלֶךְ לְכָל־הָעַם הַנִּמְצָאִים בְּשׁוֹשַׁן
הַבִּירָה לְמִגְדוֹל וְעַד־קָמֶן מִשְׁתֵּה שִׁבְעַת יָמִים בַּחֲצַר גִּנַּת בֵּיתֵן
הַמֶּלֶךְ: ו חוֹר | כְּרָפֶס וּתְכֵלֶת אָחוּז בַּחֲבִלֵי־בֹץ וְאַרְגָּמָן עַל־גְּלִילֵי

רש"י סח' רבתי

אבן עזרא

ששקט ממלחמות (כא) וי"א שנשא ושתי (כב)
והוא הישר בעיני: הפרתמים: מורע
המלוכה (כג) [ה] ולא נדע אם המלה עברית,
או פרסית, כי לא מצאנוה רק בספר דניאל
ובמגילה (כד): ה הנמצאים: מלה זרה
בדקדוק, כי היה הצד"י (כה) ראוי להיותו
קמין בקמין גדול כמשפט (כו), והעם הנמצאים
בארמון הם משרתיו ומשרתי משרתיו (כז):
ביתן: מגורת בית (כח) והוא סמוך (כט) וגם
המלך (לג): ו חור כרפס: זה הפסוק דבק עם אשר
למעלה בהראותו (לד) ונכנס פסוק ובמלאות
ביניהם (לה) כמו אמור לנער ויעבור לפנינו (ש"א ט כז) (לו): חור: עין והוא לבן (לז) מגורת חורי
יהודה (ירמיה כז ב) (לח) וככה בלשון ארמית (לט) [נ]: כרפס: עין (מ) [ז] כדמותו בלשון קדר (מא)
גם תכלת ידוע (מב), ואלה ענינים במשי (מג), והעד אחוז (מד): בחבלי: פתוח החי"ת בפת"ח

יהל אור

קרני אור

לא מפרקי: (כא) ומרוב שמחה מה שנלח את אויביו
עשה המשתה: (כב) ולכן עשה המשתה, כי כן עשה
בלקיהת אסתר: (כג) ורש"י ז"ל פי' שלטונים בלשון
פרס, וכן פי' הרד"ק, הם השרים הגדולים המיוחסים,
והריק"ם פי' (הגלוי) הם הפחות של עבר הנהר,
והמ"ם תוספת, ודינו פרתים מעבר פרת ונוספה בו
מ"ם, כמ"ם שלשם, פתאום: (כד) וי"מ ששרשו
"רתם" מלשון רתם המרכבה לרכש (מיכה א יג)
והפ"א נוספת וענינו שרי ירכב: (כה) שהיא עה"פ:
(כו) כמשפט הבינוני מבנין נפעל לרבים, ונמצא לה
הברים עוד שהלדי"ק בשו"א כמשפטו בארמית (דה"ב
ה' יא, כה כד, כט כט, ל כא, לא ח): (כו) כי שאר העם חין דרכו להיות בארמון המלך: (כח) כי
שם ביהן מורה על מקום פנימי בשם בית: (כט) פי' סמוך לשם אחר, ונקוד כפת"ח שפי' ביתן בית המלך,
ר"ל בפנים ביתו: (ל) ולו נקוד בקמין, כמו (למטה ז ז) אל גינת הביתן: (לא) וכן מתורגם בדרת גנתא
גואה דמלכא: (לב) כי היה ראוי לכתוב גינת ביתן בית המלך, שפי' אל גנת הפנימית של...
בית המלך: (לג) וידידי הרה"ה רד"ק בעל מלואת אבן כתב, כי יש פה להגיה, או הוא
דרך קצרה הראב"ע יאמר כי שם "ביתן" שזה אס הוא נפרד, כמו "אל גינת הביתן" ובין אס הוא
סמוך "גנת ביתן המלך" או פה הוא דרך קצרה, וכאילו כתוב גנת ביתן בית המלך, והשם ביתן גם
פה חינו סמוך רק מוכרת: (לד) פי' כי מלת בהראותו בפ' ד' מושבות גם עליו, ור"ל בהראותו
חור כרפס וגו': (לה) ופסוק ובמלואת נכנס רק בין הדבקים: (לו) ששעור הכתוב הוא שם, אמור לנער
ויעבור לפנינו, ואתה עמוד כיום וגו' ומלת ויעבור השני, שהוא עתיד מהופך לעבר, המורה שהנער עבר
לפניהם, כמו שזוהו, הוא כפאמר מוסגר... בין מלת "לפנינו" ומלת "ואתה": (לז) חור מורה
על זבע ומראה לבן: (לה) ונקראו כן בעבור שלבשו בגדי לבן לכבוד ולתפארת: (לט) תרגום לבן חור:
(מ) הוא בגד ירוק כזבע שנקרא שמו כרפס: (מא) שנקרא כרפס (באחזמוואהלצייג): (מב) הוא
בגד לבוס בתכלת: (מג) פי' ואלה הלכעיס הם במשי: (מד) פי' מה שאמר הכתוב אחוז בחבלי בוך וארגמן.
זהנה בוך הוא הפשתן, וארגמן הוא האמר, וכיון שאלה המינין הם פשתן ואמר, א"כ חור כרפס ותכלת
אלו הלכעונים במשי, ואמר אחוז בל"י שמוסב על כל אחד ואחד:

מקורי רש"י

(ז) עיין מגילת וי"א ב', וברש"י שם: (ז) מדרש חבא גוריון פ"א, לקח טוב:

כֶּסֶף וְעַמּוּדֵי שֵׁשׁ מִטּוֹת | זָהָב וְכֶסֶף עַל רִצְפַּת בַּהֲטִי־שֵׁשׁ וְדָר
וְסַחֲרָת : וְהַשְׁקוֹת בְּכִלֵי זָהָב וְכִלִּים מִכִּלִּים שְׁוֵיִם וַיֵּין מַלְכוּת רַב
כִּיד הַמֶּלֶךְ : ח וְהַשְׁתִּיָּה כֶדֶת אֵין אִנֶּם כִּי־בֵן | יִסֵּד הַמֶּלֶךְ עַל כָּל־

רש"י

אבן עזרא

להם על גלילי כסף ועל עמודי שש (ח):
מטות זהב וכסף. ערך לישיב עליהם
לסעודה: על רצפת. קרקעית של זהב
ושש וגו' מיני אבנים טובות פירשו רבותינו
ולפי משמעות המקרא כך שם (ט):
(ז) והשקות בכלי זהב. כמו ולהשקות:
שונים. משונים זה מזה וכן ודתיים שונות (י)
ור"ד מה שדרשו (יא): ויין מלכות רב.
הרבה ורבותינו אמרו שהסקה אותם כל
אחד ואחד יין שהוא זקן ממנו (יב):
(ח) כדת. לפי שיש סעודות שזופין את
המסובין לשתות כלי גדול ויש שאינו יכול
לשתותו כי אם בקושי אבל כאן אין אונס (יג):
יסד. לשון יסוד כלומר כן תקן ולזה: על

גדול (מה) ואינו כמו חבלי יולדה (הושע יג
יג) (מו): בוך. הוא "הבד, ממיני פשתים
במצרים (מז) [ח] גם ארגמן בצמר (מח) [ט]:
גלילי. כמו גלגלי (מט) כאשר אפרש במשכן
שלמה (נ): ועמודי שש. כמו שיש (נא) ובכה
עש (איוב ט ט) ועיש (שם לח לב) (נד) והנה
הגלגלים היו בין עמוד לעמוד (נג) ומקצתם
מכוסים בנזכרים (נד): רצפת. כמו מרצפת
אבנים (מ"ב טז כז) (נה) [י] והם היציע
מלמטה (נו): בהט גם דר וסחרת. אבנים
יקרות (נז): ז שונים. מגזרת שנוי (נח) והוא
שם התואר בדמות פעיל (נט) וכן עם שונים
(משלי כד בא) (ס): כיד המלך. בבח (סא)
כי הבח ביד יראה (סב): ח והשתיה. על
משקל בבח האכילה (מ"א יט ח) (סג) כי
דגשות היו"ד בעבור היו"ד המובלע שהוא
תחת ה"א השרש (סד): כדת. כחוק (סה)
והוא לשון נקבה (סו) וחברה על הזכרים (סז) כמו

יהל אור

קרני אור

(מה) ר"ל שהוא כפת"ה, ומה שקראו האחרונים
פתח גדול לפי שנלמד לפתוח הפה הרבה כאשר
נראה לבטא תנועה זו: (מו) שהוא נקוד בסגול
שנקרא פת"ה קטן, כי הנפרד בהמש נקודות, היינו
בצירי תחת התי"ת כמו בערס יבוא חבל לה (ישעי'
סו ז): (מז) והוא מין פשתן יקר "מאוד הנמצא
במצרים: (מה) והוא קרוב מאדוס: (מט) כלוגסאות
עגולות: (נ) אין אללנו פירושו על נ"ר: (נא) וחסר
בו היו"ד עין הפעל: (נב) וכן עש שהוא תמורת
ע"ש והוא שם כוכב: (נג) הגלילים האלה היו מונחים צ"ן עמוד לעמוד על ראשם: (נד) בצגדים הנזכרים
מהצבעים השונים, והלקם הנשאר שלא היה מכוסה היה נראה, וזה היה ג"כ לכבוד ולתפארת: (נה) והמ"ס
שם לסימן המשקל: (נו) הרצפה היתה כולה מאבנים האלו בסדור מוגבל, רוצה לומר שהיתה שם אבן של
זהב ואחריה של שיש, ואחריה של דר ואחריה של סוחרת (רלב"ג): (נז) ומתורגמים בהט קרוסטיגין
(קריסטל) שש מרמין (מארמאר) דר דורא דכרכי ימא, וסוחרת ואטונין מציירין מקפין להון

[ח] כי הבוך נקרא בשם כד, ואפשר מפני שהוא בודד
במעלמו מכל מיני פשתן במצרים, ועיין (למטה ח טו):
[ט] וכן חקן יריעות גאות בכל מיני גווניס מור כרפסות כלת
וארגמן, והם מראות ערכות לרואי השמש וימתמם כאלה
לשבת (עקידה): [י] רצפת עיקר הוראת שם זה הוא
לבנה ששורשין אותה בכבשן (רצף רצף שרף) עד שתלבין
מראותה, ומפני שרוב קרקעית "ביתם היה רצוף
לבנים, קראו בשם רצפה כל קרקעית, גם המכוסה
בשים, ורצפה זו היתה עשויה משכית (הואיל משה):

הזור הזור, ואטונין "פי" בוך, וי"מ אבן יקרה ואפשר שתייה
"כיד" הסוחרים תמיד ולפיכך נקראת סחרת: (נה) משונים זה מזה: (נט) ז"ל כדמות פועל, ור"ל שהוא הבינוני
פועל לרבים משרש שנה, שהכלים היו משונים זה מזה בצורתם ותמונתם: (ס) ופי', אל תתהדר לאנשים
המשונים בדעתם: (סא) ז"ל ככה המלך: (סב) ע"כ הושאל שם יד להורות על הכח והיכולת בכלל:
(סג) ר"ל כי שניהם על משקל פעילה, כי שרשו שחה, ונכלע בו הנח. והוא היו"ד בדגש: (סד) כי
היה ראוי להיות שתייה, וכאשר לא יתכן להדבק שני ההי"ן, לכן נשתנה הראשונה ליו"ד ונכלעה ע"י
דגש: (סה) פי' כחוק והרגל כל איש ואיש מהקרואים: (סו) ושם דת הוא לשון נקבה, כמו שנאמר (למטה
ג טו) והדת נתנה: (סז) ר"ל שרבו זכרים ממנו דהיינו כנראה מהסמיכות זאת דתי המלך (למטה ג ח):
(סח) שהיה ראוי להיות נשות, פלגשות, כי הנפרד אשה ופלגש שהן נקבות, וכאן בסימן ל"ז באותיות
ים בסופן: (סט) כי שרשו אנס ופי' הכרה וכפיה:

מקורי רש"י

ח) אסתר רבה פ"ב ו' מדרש אבא גוריון שם מדרש פנים
אחרים נוסחא ב' לקח טוב ילקוט תתרי"ז: ט) עיין
מגילה י"ב א' פיר"א פ"ט אסתר רבה פ"ב ע' לקח טוב
ילקוט תתרי"ח: י) למטה ג' ח': יא) עיין מדרש

אבא גוריון פ"א: יב) מגילה י"ב א', אסתר רבה
פ"ב י"ג, מד' אבא גוריון, לקח טוב, ילקוט תתרי"ח:
יג) אסתר רבה פ"א ב', אבא גוריון פ"א, לקח טוב
ילקוט תתרי"ח:

מגילה

רַב בֵּיתוֹ לַעֲשׂוֹת פְּרָצוֹן אִישׁ-וְאִישׁ: ס ט גַּם וְשְׁתֵּי הַמַּלְכָּה עָשְׂתָה
מִשְׁתֶּה נָשִׁים בֵּית הַמַּלְכוּת אֲשֶׁר לַמֶּלֶךְ אַחֲשֵׁרוּשׁ: י בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי
כָּטוֹב לִב־הַמֶּלֶךְ בֵּינָן אָמַר לְמַהוּמָן בִּיתָא חֲרִבּוֹנָא בְּגִתָּא וְאַבְגָּתָא
זִתְר וְכִרְכָּם שְׁבַעַת הַפְּרִיסִים הַמִּשְׁרָתִים אֶת-פָּנֵי הַמֶּלֶךְ אַחֲשֵׁרוּשׁ:
יֹא לְהָבִיא אֶת-וְשְׁתֵּי הַמַּלְכָּה לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ בְּכֶתֶר מַלְכוּת לְהִרְאוֹת
הָעַמִּים וְהַשָּׂרִים אֶת-יָפִיהָ כִּי-טוֹבַת מַרְאֶה הִיא: יב וְהַתְמָאן הַמַּלְכָּה
וְשְׁתֵּי לָבוֹא בְּדַבָּר הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר בְּיַד הַפְּרִיסִים וַיִּקְצֹף הַמֶּלֶךְ מְאֹד
וַחֲמָתוֹ בַּעֲרָה בּוֹ: ס יג וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לַחֲכָמִים יָדְעִי הָעֵתִים כִּי-

אבן עזרא

רש"י

בל רב ביתו. על כל שרי הסעודה שר האופים ושר הטבחים ושר המשקים: לעשות ברצון איש ואיש. לכל אחד ואחד רלונו: (י) ביום השביעי. רבותינו אמרו שבת היה (יד): (יב) ותמאן המלכה ושתי. רבותינו אמרו לפי שפרחה זה לרעת כדי שתמאן ותהרג לפי שהיתה מפשטת צנות ישראל ערומות ועושה צהן מלאכה בשבת נגזר עליה שתפסט ערומה בשבת (טו): ויקצף. ששלחה לו דברי גנאי (טז): (יג) כי כן

כי אין השמות נמצאים על מתכונת אחת (פד) כי הנה „ברעה“ שהבי”ת איננו שרש אמרו בריעה (דה”א ז ב) (פה) ונה מן ינחמנו (פו) ושמואל מנזרת שאול (פז) כאשר אפרש במקומו (פח), והמלך צוה להראות יופי המלכה ג”כ מנהג ארץ אדום (פט) [יב] ויתכן היות ושתי ממלכות שמנהג הנשים להסתתר (ג) או חשבה שהוא שבור (לח): יב לבא בדבר המלך. בעבור כן (לכ) ויקצוף המלך מאד וחסתו בערה בו, הטעם שהוסיפה כאש (לג): יג יודעי העתים. חכמי המזלות (לד), או

יהל אור

קרני אור

(ע) ופי’ הה’ ז”ל שם „לא ינאך“, וכמוהו אין אונם כמו מנלה מכריח“: (עח) האדם הנכבד והחשוב נקרא בן לפי שרבו מעלותיו, וע”כ יורה ג”כ על שר ומושל בבית המלך: (עז) שפי’ שרי המלוכה: (עג) ור”ל בבית המלכות: (עד) שפי’ בבית ה’: (עה) על משקל פעול: (עו) עבר חמורת בינוני מה טובים: (עז) כי לדעתם הוא שם תואר ומורה שהיה הוא המסבב מיתת המן כהרצ ההורג את האדם מהר היש: (עח) כ”ה (אסתר רבה פ”י ט) מה עשה אליהו הטוב? נדמה להרבונא ואמר לו אדוני המלך גם הנה הען וגו’: (עט) שהרבונא זה דבר טוב ועשה כמעשה אליהו (מ”א יח לו) לדבר טוב על ישראל: (פ) הם מלשון פרם, ואין לורד לבארם עפ”י לשונינו הקדושה: (פא) הוא מלשון פרם: (פב) כלשון פרסי: (פג) בלה”ק: (פד) לפי משפט הלשון: (פה) כמו שקרא חפרים שם בנו בריעה, יען כי ברעה היתה בביתו, והיה ראוי לקראו רק ריעה, או רעה, אחרי כי הבי”ת אינה שרשית כ”א שמושית במלת ברעה: (פו) ושרשו „נהס“ ונגזר ממנו שם נח שלא כדת: (פז) כי מה’ שאלתיו וזה רהוק מאוד: (פח) עיין פי’ הה’ ז”ל (ברח”ה כט, שמות יח ג) ובבאורי שם, ועיין (לחות שער השמות): (פט) והגשים אינן מתעלפות שם בצעיף להסתיר פניהן: (ג) ולא לגלות פניהן: (לח) ויראה ממנו לכל יתעלל זה לעיניהם: (לכ) אף כי אמרו לה זה בשם המלך: (לג) דימה החימה והכעס לאש שמוסיף והולך לו”א לשון בערה: (לד) וכן היה מנהג המלכים הקדמונים

מקורי רש"י

יד) מגילה י”ב ב’ : פו) מגילה שם, אסתר רבה פ”ג י”א לקח טוב : פז) מגילה שם אסתר רבה פ”ג י”ד מדרש פנים

בן דבר המלך לפני כל ידעי דת ודין: יד והקרוב אליו פרשנא
 שתר אדמתא תרשיש מרם מרסנא ממוכן שבעת שרי פרם ומדי
 ראי פני המלך הישבים ראשונה במלכות: טו כדת מה לעשות
 במלכה ושתי על אשר לא עשתה את מאמר המלך אחשוורוש
 ביד הסריסים: ס טו ויאמר מומכן ממוכן קרי לפני המלך והשרים
 לא על המלך לבדו עותה ושתי המלכה כי על כל השרים ועל
 כל העמים אשר בכל מדינות המלך אחשוורוש: יז כי יצא דבר
 המלכה על כל הנשים להבזות בעליהן בעיניהן באמר המלך
 אחשוורוש אמר להביא את ושתי המלכה לפניו ולא באה: יח והיום
 הזה תאמרנה שרות פרס ומדי אשר שמעו את דבר המלכה
 לכל שרי המלך וכדי בזיון וקצף: יט אם על המלך טוב יצא דבר
 מלכות מלפניו ויכתב בדת פרס ומדי ולא יעבור אשר לא תבא
 ושתי לפני המלך אחשוורוש ומלכותה יתן המלך לרעותה הטובה

רש"י

אבן עזרא

העתים שעברו על המלכים הקדמונים (נה): יד רואי פני המלך, יש מקומות שלא יראה
 המלך לכל אנשיו (נו) ובספר מלכי פרם
 כתוב כי ארבע מעלות הם השרים, המערכת
 הראשונה יושבת בתחילה לפני המלך וזה
 הטעם היושבים ראשונה במלכות, במערכת
 המלכות: טז עותה, משרת עצמו ואחר
 עמו (לז) וכן הוא כי על השרים עותה (לח)
 ופה הוא העוות שיצא וישמע זה הדבר:
 יח והיום הזה, יהיה אמור (לט) והוא
 פעול (ק): וכדי בזיון, ודי זה הבזיון והקצף
 שיהיה בין איש לאשתו (קא): יט ולא יעבר,
 שלא יסור זה החוק (קב): לרעותה, הוי"ו
 תחת יו"ד רעיתי שהוא תחת ה"א השורש (קג):
 מלכות, גזרת מלכות של נקמה שלוה להורגה (יט):
 בספרי חוק מנהג המלכות: ולא יעבור, חוק זה מציניהם
 סיהא זה חוק ודת לכל
 הבוזה את בעלה: אשר לא תבא ושתי, ולכך נהרגה:

יהל אור

לשאל תמיד את פי הכמים כאלה: (נה) לידע אם
 קרה במקרה הזה צימיהם, ואיזה משפט שפטו בזה
 אז: (נו) כ"א להשרים הגדולים והנכבדים הקרובים
 אליו במעלתם: (נז) ר"ל כי מלת עותה מוסכת גם
 למטה: (נח) כאילו כתוב לא על המלך לבדו עותה,
 כ"א על כל השרים עותה, פי' שעשתה דבר מעוות
 ולא ישר: (נט) הכתוב יאמר והיום הזה תאמרנה וגו'
 ולא נזכרו הדברים שתאמרנה, ופי' ה"ה ו"ל שהיום
 כקודי רש"י

כמים אחרים נוסחא ב' אבא גוריון פ"א לקם טוב ילקוט תהרמ"ח: (יז) עיין מגילה י"ב ב' לקם טוב ילקוט שם:
 (יח) עיין אסתר רבה פ"ד ס' א' (יט) אסתר רבה פ"ד ע' א'
 1 6

מִמָּנָה: כ וְנִשְׁמַע פֶּתַח הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה בְּכָל־מַלְכוּתוֹ כִּי רַבָּה
 הִיא וְכָרְהֲנָשִׁים יִתְּנוּ יָקָר לְבַעֲלֵיהֶן לְמַגְדֹּל וְעַד־קֶטֶן: כא וַיֵּיטֵב
 הַדָּבָר בְּעֵינֵי הַמֶּלֶךְ וְהַשָּׂרִים וַיַּעַשׂ הַמֶּלֶךְ כְּדָבָר מְמוּכָן: כב וַיִּשְׁלַח
 סָפְרִים אֶל־כָּל־מְדִינֹת הַמֶּלֶךְ אֶל־מְדִינָה וּמְדִינָה כְּכַתְּבָהּ וְאֶל־עַם
 וְעַם כְּלָשׁוֹנוֹ לֵהָיוֹת כְּלָאִישׁ שָׂרָר בְּבֵיתוֹ וּמִדָּבָר כְּלָשׁוֹן עַמּוֹ:
 ב א אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כָּשָׁךְ חֲמַת הַמֶּלֶךְ אַחֲשֹׁרוּשׁ זָכַר אֶת־
 וִישְׁתִּי וְאֵת אֲשֶׁר־עָשָׂתָה וְאֵת אֲשֶׁר־נִגְזַר עָלֶיהָ: ב וַיֹּאמְרוּ נַעֲרֵי־הַמֶּלֶךְ
 מִשְׁרָתָיו יִבְקְשׁוּ לַמֶּלֶךְ נַעֲרוֹת פְּתוּלוֹת טוֹבוֹת מְרָאָה: ג וַיִּפְקֹד
 הַמֶּלֶךְ פְּקִידִים בְּכָל־מְדִינֹת מַלְכוּתוֹ וַיִּקְבְּצוּ אֶת־כָּל־נַעֲרֵה־בְּתוּלוֹת
 טוֹבוֹת מְרָאָה אֶל־שׁוּשַׁן הַבִּירָה אֶל־בֵּית הַנָּשִׁים אֶל־יֶד הַגָּא סָרִיס
 הַמֶּלֶךְ שְׁמֵר הַנָּשִׁים וְנָתַן תְּמָרְקִיָּהָן: ד וְהַנַּעֲרָה אֲשֶׁר הֵיטֵב בְּעֵינֵי

אבן עזרא

רש"י

(כז) ומדבר כלשון עמו. כופה את אשתו
 ללמד את לשונו אם היא צת לשון אחר ב):
 (א) זכר את ושת. את יפיה ונעלז:
 (ג) ויפקד המלך פקידים. לפי שכל פקיד
 ופקיד ידועות לו נשים היפות שבמדינתו:
 תמרוקיהן. הן דברים המלחמין כמו ומורק
 קלון לסלך (קיב): א בשך. שם הפועל (א) מפעלי הכסל (ז): זכר את ושת. בפה (ג)
 ויתכן שזכר את יופיה, על כן וי"ו ואת אשר עשתה (ז) [א]: נגזר. סגורת בין הגזרים
 (ברא' טו יז) (ה): ב יבקשו. בנוח העי"ן (ו) וראוי להדגש (ו), ורבים כסוהו, ותחסר מלת
 מבקשים (ח) כמו אשר ילדה אותה ללוי (במד' כו. נט) (ט): ג תמרוקיהן. כמו תמרוק

קרני אור

יהל אור

(קד) תרגום של דבר: (קה) (ח יא), וכן בתרגום
 שם פתגם: (קו) וכן בדניאל (ג טז) פתגם ושם (ד)
 (יד) פתגמא, וכ"ה עזרא (ד יז), וכחב הערוך
 שהוא מלשון פרסי, ובאורו דבר וצווי (ווארט,
 בעפעהל): (קז) מ"מ ראוי לפרסם הדבר וללוות
 שידעו הכל מזה ככל מלכותו הרבה: (קח) ופי' שם ה' ז"ל, אעפ"י שעם קשה עורף הוא, ועיין
 ביאורי שם: (קט) מלת "יתנו" הוא לרבים נסתרים, והראוי תחנה, לכן יפרש שמלת "יתנו" שב אל מלת כל,
 וכן יפרש ה' ז"ל (קהלת יב ד) עה"פ, וישחו כל בנות השיר" וז"ל ובאה מלת ישחו שהיא לשון זכרים שם
 בנות שהן נקבות כמו וכל הנשים יתנו יקר לבעליהן, ויתכן ששתייהם שנות למלת כל עכ"ל, פי' פסוק יתנו יקר
 לבעליהן שב אל מלת וכל הנשים ומלת וישחו שב אל מלת כל בנות, ולא למלת בנות: (קי) כי ביתו זו אשחו:
 (קיא) ר"ל כלשון עמה שהורגלה בה: (קיב) ע"כ הבר בפקודתו זאת גם הצווי שידבר כל איש כלשון עמו,
 אף שאין לו יחס עם הצווי להיות כל איש שורר, וזה הוא כדי שלא להרבות קלון למלך שידברו מה שלא
 שמעה אשתו לציוויו והענישה, ולזה התערב גם ציווי שידבר כלשון עמו למעט קלונם:

(א) ר"ל שהוא המקור המורה על הפעולה לבד מבלי הוראת זמן מפעולה ההיא: (ב) כי שרשו שכך: (ג) וכן
 פי' ה' ז"ל (ברא' מ כג) עה"פ ולא זכר שר המשקים, לא הזכירו בפה אל פרעה, והביא
 רמיה מן זכר את ושת, ועיין ביאורי שם: (ד) כי זכר את יפיה, ועי"פ זכר את אשר עשתה וע"כ צא
 וי"ו החבור: (ה) ונגזר הוא הגפעל משרש גזר המורה על היתוך דבר, ופי' נהתך הדבר שלא ישוב אחר
 עוד: (ו) ר"ל שהקו"ף עה"פ הוא בשו"א נח: (ז) ולהקל על המכסא נחמר הדגש הראוי לבוא בו
 כמו בכל עה"פ בבנין פעל הדגוש: (ח) שהם נושאי המאמר מהפעל יבקשו: (ט) וחסר מלת היולדת,

מקורי רש"י

(כ) עיין אסתר רבה כ"ד י"ב:

הַמֶּלֶךְ הַמֶּלֶךְ תַּחַת וְשֵׁתִי וַיֵּיטֵב הַדָּבָר בְּעֵינֵי הַמֶּלֶךְ וַיַּעַשׂ כֵּן :
 ס ה אִישׁ יְהוּדִי הָיָה בְּשׁוֹשֵׁן הַבִּירָה וְשֵׁמוֹ מְרֹדֶכִי בֶן יָאִיר בֶּן-שִׁמְעִי
 בֶּן-קִישׁ אִישׁ יְמִינִי : וְאִשֶּׁר הִגְלָה מִירוּשָׁלַיִם עִם-הַגָּלָה אֲשֶׁר הִגְלָתָה
 עִם יְכָנִיָּה מֶלֶךְ-יְהוּדָה אֲשֶׁר הִגְלָה נְבוּכַדְנֶצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל : וַיְהִי אִמּוֹ
 אֶת-הַדָּפָה הַיָּא אֶסְתֵּר בַּת-חַדָּרָה כִּי אֵין לָהּ אָב וְאִם וְהַנַּעֲרָה יָפֹת-
 תֵּאֵר וְטוֹבַת מְרָאָה וּבְמוֹת אֲבִיהָ וְאִמָּהּ לָקְחָהּ מְרֹדֶכִי לֹא לְבַת :
 ח וַיְהִי בְּהַשְׁמָע דְּבַר-הַמֶּלֶךְ וְדָתוֹ וּבְהַקְבֵּץ נַעֲרוֹת רַבּוֹת אֶל-שׁוֹשֵׁן
 הַבִּירָה אֶל-יָד הַגִּי וְתַלְקָה אֶסְתֵּר אֶל-בֵּית הַמֶּלֶךְ אֶל-יָד הַגִּי שֹׁמֵר
 הַנָּשִׁים : ט וַתֵּיטֵב הַנַּעֲרָה בְּעֵינָיו וַתֵּשֶׂא חֶסֶד לְפָנָיו וַיְבַהֵל אֶת-

רש"י

אבן עזרא

וְשׁוֹטֵף (א) שֶׁמֶן עֵרֶב וּמִינֵי סַמִּימִים וּבִשְׁמֵי
 הַמַּטְהָרִים וּמַעֲדָנִים אֶת הַבָּשָׂר : (ה) אִישׁ
 יְהוּדִי . עַל שְׁגִלָּה עִם גְּלוּת יְהוּדָה כָּל אֹתָן
 שָׁגְלוּ עִם מַלְכֵי יְהוּדָה הָיוּ קְרוּיִם יְהוּדִים בִּין
 עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וְאֲפִילוּ מַשְׁבֵּט אַחֵר הָם :
 אִישׁ יְמִינִי . מַצְנִימִין הֵיךְ כִּךְ פְּשׁוּטוֹ
 וְרַבּוֹתֵינוּ דְרָשׁוּ מֵה שְׁדָרְשׁוּ (ב) : (ו) לֹא
 לְבַת . רַבּוֹתֵינוּ פִּירְשׁוּ לְבִית לְאִשָּׁה (ג) :
 (ט) וַיְבַהֵל אֶת תַּמְרוּקִיָּה . זָרִיו וּמִמָּהֵר

ברע (משלי כ ל) (י) : ה אִישׁ יְהוּדִי .
 בעבור היותו ממלכות יהודה נקרא כן (יא) :
 בשושן הבירה . כי בשער המלך היה קודם
 דבר אסתר , על בן הוא דר בארמון (יב) :
 בן קיש . היה גדול כאבותיו (יג) ואילו היה
 אבי שאל היה מזכיר שאל כי הוא מלך
 ולא אביו (יד) [ב] ע"כ לא נדע אם מרדכי
 היה מבני שאל אם לא : ימיני . חסר בן (טו)
 דרך קצרה : ז יפת תואר . תואר כל אבר (טז) :
 ומראה . הכל טוב (יז) או על העין (יח)
 ודרשו ירקרוקת מטעם הדסה (יט) : לבת .
 לולי שהיתה בתולה לא היה מרדכי מסכן

בה (כ) כי לא יסמך על מעשה נם (כא) , אולי דרש לבית שהיתה במחשבתו בעבור
 יופיה לקחתה לאשה (כב) [ג] : ט ותשא חסר . החסר תשא עמה לא יסור סמנה (כג) :
 ויבהל . כטעם מהירות (כד) : חלקים , כמו מנה אחת (ש"א א ה) (כה) בדברי

יהל אור

קרני אור

אמה שילדתה : (י) ופי' שם , שחכורות הפלע יהיה
 נקיונם ומירוקם ברע , שיושם בהם מה שיאכל הבשר
 כדי שיתגלה ויוכל לרכוש אותם , ע"כ נקראים הדברים
 הנקיים ומלהלחין הבשר והעור בשם תמרוקים :
 (יא) כי בן נקרא שבע בנימין מימי רהבעם להיות
 שניהם ח"י מלך יהודה , אף שהיה משבט בנימין :
 (יב) כי מעלתו היתה גדולה : (יג) שהיו גדולים
 ונכבדים וידועים : (יד) ולא אבי שאל שלא היה מלך :
 (טו) דהיל"ל בן ימיני . (טז) וכן פי' הכ' ו"ל (ברא'
 כט יז) יפת תואר "כל אבר , בעין והאף והפה
 יפה" וענינו על צורת הפנים : (יז) כל איברייה בכלל
 היו טובים ביושר הציור : (יח) וכן פי' הכ' ו"ל שם
 "או מראה על עין הפנים הנראה" פי' כי היתה לבינה ואדומה בפניה , וכן פי' רש"י ו"ל שם , מראה
 הוא זיו קלסתר : (יט) עיין (מגילה יג ח) שדרשו שירקרוקת היתה בעבור שנקראת הדסה (מירעה)
 ועיין (מדרש פנים אחרים נוסח ב פי' ע) ד"ל למה נקרא שמה הדסה כשם שהדס ריחו טוב כך היו
 מעשיה טובים וכ"ה בתרגום שני : (כ) לא היה מרדכי מסתכן בה למסרה לפקיד המלך בתורת
 בהולה : (כא) שלא יענש בעבור זאת מלך המלך : (כב) אבל עוד לא לקחה : (כג) פי' הן וההסד אשר
 מלאה בעיניו תהלה , לא סרו עוד ממנה , כאלו נשאה אותם תמיד עמה : (כד) וכן פי' רש"י ו"ל ,
 זריו וממהר בשלה משל כולן : (כה) וענינו מתנות והלקים :

מקורי רש"י

(א) ויקרא ו' כ"ח : (ב) עיין מגילה י"ג ח : (ג) מגילה שם :

תִּמְרוֹקֶיהָ וְאֶת־מְנוּחָהּ לָתֵת לָהּ וְאֵת שִׁבְעַת הַנְּעוּרוֹת הָרֵאיוֹת לָתֵת־
 לָהּ מִבֵּית הַמֶּלֶךְ וַיִּשְׁנָה וְאֶת־נְעוּרוֹתֶיהָ לְטוֹב בֵּית הַנָּשִׁים: י לֹא־
 הִגִּידָה אֶסְתֵּר אֶת־עַמָּהּ וְאֶת־מוֹלְדֹתָהּ כִּי מִרְדּוּכִי צִוָּה עָלֶיהָ אֲשֶׁר
 לֹא־תִגִּיד: יא וּבְכָל־יוֹם וַיּוֹם מִרְדּוּכִי מִתְהַלֵּךְ לִפְנֵי חֹצֵר בֵּית־הַנָּשִׁים
 לָדַעַת אֶת־שְׁלוֹם אֶסְתֵּר וּמִה־יַּעֲשֶׂה בָּהּ: יב וּבַהֲגִיעַ תֹּר נַעֲרָה וְנַעֲרָה

אבן עזרא

רש"י

האכילה להיותה שמינה (כו): ושבע הנערות.
 משרתות אותה: הראויות. הלשון הזה ידוע
 בדברי רז"ל (כו): וישנה. שינה המנות
 לעשות לה טובה (כה): ושעם בית הנשים.
 דבק עם וישנה, כי שינה מנותיה ונערותיה,
 והיא בבית הנשים עם חברותיה (כט) [ד],
 יש אומרים כי מרדכי לא עשה נכונה שצוה
 על אסתר שלא תגיד עמה, כי פחד שלא
 יקחנה המלך לאשה אם ידע שהיא
 מהגולה (ל) [ה] ואחרים אמרו כי בדרך
 נבואה או בחלום ידע שתבוא תשועה על
 ידה לישראל (לא), והנכון בעיני כי עשה זה
 מרדכי בעבור שתשמור תורת השם בסתר
 שלא תאכל נבילות ותשמור השבתות (לב) [ו]
 ולא ירגישו המשרתים (לג) כי אם יודע הדבר
 שמא המלך יכריחנה או יהרגנה (לד) כי
 בעל כרחיה נתפשה, וידענו כי מרדכי היה
 מגדולי ישראל, כי הנהגה הוא שלישי לשרים
 העולים עם זרובבל (לה) וכאשר ראה כי לא
 נבנה הבית, בא אל עירם, והיה בישער המלך בארמון, והיא מעלה גדולה (לו), והנה
 דניאל הפקיד חביריו על מלכות בבל והוא בשער המלך (לז), ולולי שהיה מרדכי קודם
 מעשה אסתר משרתי המלך, לא עזבוהו המשרתים להתהלך לפני חצר בית
 הנשים (לח) [ז]: יא את שלום אסתר. אם היא צריכה לרופאים (לט): יב תור נערה.

קרני אור

חבל לא לקחה: [ד] ועיין (מגילה טז) פלוגתא דמנאי
 בזה: [ה] וכן פי' הרלב"ג ידמה כי מרדכי ראש סביל
 תהיה מלכה חמת וסתי ולפי שכל ידה יתכן שיגיע טוב
 לישראל ציוה עליה שלא תגיד מאיזה עם היא כדי שלא
 יעזבה המלך בעבור ראותו שהיא מעם שפל שהוא גולה
 בין האומות, וכן האריך הרלב"ג שם בתועלת סט"ו וכח
 ואם היה בזה קצת יציאה מרדכי הטורח מצד רוב התועלת
 שהיה נכון שיגיע לישראל על ידי מצד מה שהיו בו
 ישראל אז מן השפלות ולזה ציוה אותה שלא תגיד את עמה
 ואת מולדתה פן יהיה זה סבה אל שירסיק המלך נתינת
 המלוכה לו, ועיין בעקידה מה שהשיג עליו בזה: [ו] וכ"ה
 (פדר"א פ' מט) והיה יושב בשער המלך לחצות שלא תטמא
 אסתר ונערותיה בכל מאכל אסור: [ז] עיין המבאר
 חכמה ועלות שתהיה לאשה למלך נכרי: (לא) ומלדקקים אותו בזה שטוב עשה מה שציוה עליה שלא תגיד:
 (לב) וכ"ה (מדרש פנים אחרים נוסח ב) שלא טעמה כלום אלא משלה, ולא משולחנו של מלך: (לג) שלא
 יתוודע למלך: (לד) כי המלך יכול להכריחה, ואם לא חשמה יכול להרגנה, וכן עשו דניאל וחביריו,
 עיין (דניאל א' ח): (לה) ז"ל "כי הנה הוא חמישי או ששי לשנים" כי בעזרא (ב ב) מרדכי החמישי, וזנהמיה (ו)
 (ז) הוא הששי: (לו) וזה היה קודם שנקראה אסתר לבית המלך: (לז) ויביא ראה מדניאל שזה מעלה גדולה מי שישב
 בשער המלך, עיין (דניאל ב מט) ודניאל בחרע מלכא: (לח) כי שם השמירה גדולה מאוד: (לט) ורצה לדעת

מקורי רש"י

ד עיין מגילה י"א ח' ה) ובמדרשים יש עוד טעמים הרבה ע"ז: ו) עיין אסתר רבה פ"ו ס' ז) ש"א י"ז ל"ז:

לָבֹא אֶל־הַמֶּלֶךְ אַחֲשֵׁרוֹשׁ מִקֵּץ הַיּוֹת לֵאמֹר הַנָּשִׁים שְׁנַיִם עָשָׂר
 חֹדֶשׁ כִּי בֵן יִמְלֹא יָמֵי מְרוֹקֵיהֶן שְׁשֶׁה חֳדָשִׁים בְּשִׁמּוֹן הַמֶּלֶךְ וְשִׁשֶּׁה
 חֳדָשִׁים בְּבִשְׁמִים וּבִתְמָרוֹקֵי הַנָּשִׁים: יג וּבֹזֶה הִנְעִירָה בָּאָה אֶל־הַמֶּלֶךְ
 אֶת כָּל־אֲשֶׁר תֹּאמַר יִנָּתֵן לָהּ לָבֹא עִמָּה מִבֵּית הַנָּשִׁים עַד־בֵּית
 הַמֶּלֶךְ: יד בְּעֶרְבָה הָיָה בָּאָה וּבִבְקָר הָיָה שֹׁבָה אֶל־בֵּית הַנָּשִׁים שְׁנֵי
 אֲלֵיד שְׁעִשְׁגֹּז סָרִיס הַמֶּלֶךְ שֹׁמֵר הַפִּילִגְשִׁים לֹא־תָבֹא עוֹד אֶל־
 הַמֶּלֶךְ כִּי אִם־חֲפֵץ בָּהּ הַמֶּלֶךְ וְנִקְרָאָה בְּשֵׁם: טו וּבַהֲגִיעַ תֹּר־אֶסְתֵּר
 בֵּת־אֲבִיהָ יָדָהּ מֶרְדֵּכִי אֲשֶׁר לָקַחְלוּ לְבֵת לָבֹא אֶל־הַמֶּלֶךְ לֹא
 בִקְשָׁה דָּבָר כִּי אִם אֶת־אֲשֶׁר יֹאמַר הַגִּי סָרִיס־הַמֶּלֶךְ שֹׁמֵר הַנָּשִׁים
 וְתִהְיֶי אֶסְתֵּר נִשְׂאֶת חֵן בְּעֵינֵי כָל־רְאִיָּה: טז וְתִלְקַח אֶסְתֵּר אֶל־הַמֶּלֶךְ
 אַחֲשֵׁרוֹשׁ אֶל־בֵּית מַלְכוּתָהּ בַּחֹדֶשׁ הָעֲשִׁירִי הוּא־חֹדֶשׁ טֵבֶת בַּשָּׁנָה־
 שִׁבְעָה כְּמַלְכוּתָהּ: יז וַיֹּאֲהֵב הַמֶּלֶךְ אֶת־אֶסְתֵּר מִכָּל־הַנָּשִׁים וְתִשְׁאַחֲזֵן
 וַחֲסֹד לְפָנָיו מִכָּל־הַבָּתוּלוֹת וַיֵּשֶׁם כֶּתֶר־מַלְכוּת בִּרְאִשָּׁהּ וַיְמַלִּיכָהּ
 תַּחַת וְשָׁתִי: יח וַיַּעַשׂ הַמֶּלֶךְ מִשְׁתֵּה גָדוֹל לְכָל־שָׂרָיו וְעַבְדָּיו אֶת

אבן עזרא

רש"י

כמו עת (מ) וי"א מנורת תור, כי הוא יבא
 לעת מווסנת כשעם וקול התור (ש"ה ב
 יב) (מא) [ח]: מקץ היות לה. סוף (מב) מקץ
 שבע שנים (דבר' טו א) תחלה (מג): שמן
 המור. בושם נחמד (מד) ועליו יש מחלוקת (מה):
 יג ובוזה. בדבר זה (מו) כי יש לה רשות
 לבקש מה שתמצא, וזה בעבור שלא תבא
 לידי מחשבה ותהיה כחושה (מז): יד אלה
 בית הנשים שני. הטעם פעם שני (מח) ובא טעם לשון זכר (מט), כמו אך בפעם הזה (נ)
 וטעם שומר הפילגשים. כי אחר ששכב המלך עמה, לא ישכב עמה אדם אחר, כי חרפה
 היא למלך, רק תהיה מהפילגשים (נא) רק אם לא מצא המלך טובה מסנה או ימליכנה:
 טו לא בקשה דבר. גם זה לאות על שכלה (נב): טז הוא חודש טבת. כן יקרא
 בלשון כשדים, ונקראו החדשים בלה"ק על המספר בעבור האביב (נג):

קרני אור

יהל אור

לנחש"ש מה שהעיר פ"ו: [ח] הוא שם עוף המשמיע משלום בריאותה: (מ) וכן פ"י הרד"ק: (מא) וכן
 קולו תור תור, ובהגיע זמנו נודד מקונו, או שב אליו, פ"י ר"י נ' גנאה: (מב) כאן ביאורו סוף על סוף י"ב
 חודש: (מג) וכן פ"י ה' ז"ל שם, והנה מלת מקץ
 לדעת ה' ז"ל מתפרשת פעם תהלה ופעם סוף, וכן פ"י ה' ז"ל (דבר' ט, יא): (מד) וריחו טוב מאוד:
 (מה) עיין (שמות ל כג) כפי' ה' ז"ל, וכצאורי שם מה שהארכתי בזה: (מו) פ"י מה שיספר אח"כ: (מז) ע"כ
 היו עושין לה כל משאלות לבה: (מח) וחסר פה מלת "פעם" וה"ל פעם שני: (מט) ז"ל "וכא הפעם ל"ז" כי
 הכתוב יאמר שני ל"ז ולא שנית ל"ז: (נ) ז"ל אך הפעם הזה (שופ' טו כה) כי לא נמלא בכתוב "בפעם
 הזה": (נא) ומלת שעשגו הוא שם לכל שומר פילגשי המלך, ועיין ערוך השלם שכתב שהוא לשון לענד,
 ופ"י בעל תועלת, ובהיותו שחוף היה מועיל להיות שומר הפילגשים: (נב) והמפרשים פ"י כדי שלא
 להכין עצמה בראונה: (נג) שהוא חודש ניסן ראשית השנה, וכל החדשים הנמנים אחריו יקראו על המספר,

מקורי רש"י

(ח) כי היה לו ב' בתי נשים: (ט) מגילה י"ג א', לקח טוב ילקוט תפרי"ג: י) אסתר רבה פ"ו י"א, מדרש פנים
 אחרים, ילקוט שם:

מִשָּׁתָה אֶסְתֵּר וַהֲנַחָה לַמְּדִינוֹת עָשָׂה וַיִּתֵּן מִשָּׂאת כִּיד הַמֶּלֶךְ :
 י' וּבַהֲקִבֵּץ בְּתוּלוֹת שְׁנִית וּמַרְדֳּכִי יוֹשֵׁב בִּשְׁעַר־הַמֶּלֶךְ : כ' אֵין
 אֶסְתֵּר מְגֵדַת מוֹלַדְתָּהּ וְאֶת־עַמָּהּ כַּאֲשֶׁר צִוָּה עָלֶיהָ מַרְדֳּכִי וְאֶת־
 מֵאֵמֶר מַרְדֳּכִי אֶסְתֵּר עָשָׂה כַּאֲשֶׁר הִיתָה בְּאִמְנָה אֹתוֹ : ס כֹּא בַיָּמִים
 הָהֵם וּמַרְדֳּכִי יוֹשֵׁב בִּשְׁעַר־הַמֶּלֶךְ קִצָּף בְּגָתָן וְתָרַשׁ שְׁנֵי־סָרִיסֵי
 הַמֶּלֶךְ מִשְׁמַרְי הַסֵּף וַיִּבְקְשׁוּ לְשַׁלַּח יָד בַּמֶּלֶךְ אֶחָשֹׁרוּשׁ : כג וַיֹּדַע
 הַדָּבָר לַמַּרְדֳּכִי וַיֵּגֶד לְאֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה וַתֹּאמֶר אֶסְתֵּר לַמֶּלֶךְ בְּשֵׁם
 מַרְדֳּכִי : כג וַיִּבְקֶשׁ הַדָּבָר וַיִּמָּצֵא וַיִּתְּלוּ שְׁנֵיהֶם עַרְעֵץ וַיִּכְתֹּב בַּסֵּפֶר

רש"י

אבן עזרא

(יח) והנחה למדינות עשה. יח והנחה. שם כמו מנוחה (נד) בעבור שמחתו
 באסתר (נה) [ט] : משאת. מנחה, כמו משאת
 בנימין (ברא' מג לג) (נו) : יח ובהקבץ בתולות
 שנית. הטעם היה זאת הפעם השנית כבר היה
 יושב מרדכי בשער המלך (נז) כי זה בשנת שבע
 למלכותו, והמשתה על דבר ושתי בשנת
 שלש (נה), ואמרו חכמים (נט) כי נתחייבו ישראל
 מיתה בעבור שאכלו בשלחן המלך ושתי מין
 משתיו (ס) : כ אין אסתר מגדת מולדתה.
 למלך ולא לסריסים שהעמיד לפניו (סא) :
 באמנה. מנורת כאשר ישא האומן (במד' יא
 יב) והוא שם כמו חכמה עצמה (סב) :
 כא משמרי הסף. בחצר הפנימית (סג) [י]
 והכתוב לא הזכיר למה קצפו (סד) ואיך ידע
 הדבר מרדכי ויש אומרים כי הוא היה
 טסנהדרין והיה יודע שבעים לשון (סה) וזה טעם מרדכי בלשן (עזרא ב ב, נחמיה ז ז) (סו)
 ואין טעם בלשן כי אם אדם אחד (סז) : כג ויתלו. כל אחד משניהם (סח) כמו ויקבר
 (יח) והנחה למדינות עשה. ילכבודה
 הניח להם מן המס שעליהן : ויתן משאת.
 שלח דורגות להם והכל כדי לפתותה אולי
 תגיד מולדתה יא) ואעפ"כ. (כ) אין אסתר
 מגדת מולדתה. לפי שמרדכי יושב בשער
 המלך המזוזה והמרמוזה על כך :
 (כא) לשלוח יד. להשקותו סס המות יב) :
 (כב) ויודע הדבר למרדכי. שהיו מספרים
 דבריהם לפניו בלשון טורסי יב*) ואין
 יודעים שהיה מרדכי מכיר צע' לשונות
 שהיה מיושני לשכת הגזית יג) : (כג) ויכתב
 בספר דברי הימים. הטובה טעשה
 טסנהדרין והיה יודע שבעים לשון (סה)
 ואין טעם בלשן כי אם אדם אחד (סז) : כג ויתלו. כל אחד משניהם (סח) כמו ויקבר

יהל אור

קרני אור

שני שלישי : (נד) והנחה ומנוחה שוים בהוראתם,
 ושרשו נוח, וכתב הרלב"ג "רוצה לומר שזה למדינות
 שינוחו ממלאכה כיום ששאל אסתר לאשה" : (נה) ורצה
 לשמח גם לב עמו : (נו) ופי' הח' ז"ל שם "דורון"
 ופי' שנתן להם מתנות ודורגות בשעת הסעודה, ואין הכוונה על הלקי הסעודה : (נז) והגיע למדרגה
 יותר עליונה ממה שהיה קודם, כי מתחלה היה רק בהרמון ועתה קבע ישיבתו בשער המלך :
 (נח) והנה קיבוצ התולות בפעם הראשון בימי ושתי בשנת שלש למלכו והקיבוצ השני בשנת שבעה למלכותו
 ובאותו הזמן היה מרדכי נחלה לישיב בשער המלך : (נט) כ"ה (מגילה יב ח) ובמדרש אבא גוריון פ"ד,
 ח"ר ישמעאל שמונה עשר אלף ותשע מאות הלכו לבית המשתה והכלו ושתי וקלקלו, ובמד"ר חסתר פ"ז,
 שמונה עשר אלף וחמש מאות, וצילקוט ר' תתרכ"ז י"ח אלף ותקמ"ד : (ס) ושלכן ציוותה אסתר ואל
 חאכלו ואל השחו למרק עון אכילה ושתייה שאכלתם ושתייתם בסעודת אחשורוש (לקח טוב) : (סא) שהיו
 מקורבים עמה : (סב) כי שם המקרה אמנה המורה על הגידול והחנוך נגזר משרש אמן, והוא על משקל חכמה
 עצמה : (סג) פי' שומרי הסף של שער החצר הפנימית לא סף שער החיצון : (סד) סבת הקלף : (סה) כ"ה
 (מגילה יג ב, מנחות סה א, מדרש לקח טוב) : (סו) כ"ה (מנחות סה א), וכ"ה (פסדר"א פ' מט)
 "שהיה מרדכי יודע שבעים לשון והיה שמו מרדכי בלשן" ודעתם שבלשן זה תואר למרדכי בעבור שידע
 והבין שבעים לשונות : (סז) ז"ל "אחר", וכ"ה "בפי' הח' ז"ל (עזרא ב ב) מרדכי בלשן הוא מרדכי
 היהודי, רק בלשן יתכן שהוא איש אחר והוא הסר וי"ו כחדס שת אנוש : (סח) כל אחד משניהם לבדו
 נתלה על עץ אחד אף שכתוב ויתלו בלשון רבים :

בקורי רש"י

(יא) מגילה י"ג ח' : יב) פסדר"א פ"כ בלשון כסדיה : יג) מגילה י"ג ב' מנחות ס"ה
 11

דברי הימים לפני המלך: ס ג א אחר הדברים האלה גדל המלך
 אחשורוש את המן בן המדתא האגגי וינשאהו וישם את-כסאו מעל
 כל-השרים אשר אתו: ב וכרע-עבדי המלך אשר-בשער המלך
 כרעים ומשתחיים להמן כי-כן צוה-לו המלך ומרדכי לא יכרע
 ולא ישתחוה: ג ויאמרו עבדי המלך אשר-בשער המלך למרדכי
 מדוע אתה עובר את מצות המלך: ד ויהי באמרם כאמרם ק' אליו
 יום ויום ולא שמע אליהם ויגידו להמן לראות היעמדו דברי מרדכי
 כי-הגיד להם אשר-הוא יהודי: ה וירא המן כי-אין מרדכי כרע
 ומשתחוה לו וימלא המן חמה: ו ויבז בעיניו לשלח יד במרדכי
 לבדו כי-הגידו לו את-עם מרדכי ויבקש המן להשמיד את-כל-
 היהודים אשר בכל-מלכות אחשורוש עם מרדכי: ז בחדש הראשון
 הוא-חדש ניסן בשנת שתיים עשרה למלך אחשורוש הפיל פור הוא

רשי

אבן עזרא

מרדכי למלך: (א) אחר הדברים האלה.
 שנבראת רפואה זו להיות לתקועה לישראל (א):
 גדל המלך וגו' את המן. שהקב"ה צורא
 רפואה למכתן של ישראל קודם שיביא המכה
 עליהם (ב): (ב) כרעים ומשתחיים.
 שעשה עלמו אלוה (ג) לפיכך ומרדכי לא
 יכרע ולא ישתחוה: (ד) היעמדו דברי
 מרדכי. האומר שלא ישתחוה עולמית כי
 הוא יהודי והזהר על עבודת כוכבים:
 (ז) הפיל פור. הפיל מי שהפיל לז פירש
 מי ומקרא קלר הוא: הוא הגורל. הכתוב

בערי גלעד (שופ' יב ז) (סט): א אחר.
 אחר חמש שנים (ה) [א] יש אומרים כי זה
 המן הוא מסוכן (ב): מעל כל השרים, הטעם
 מעל כל כסאות השרים (ג) כי לכל שר יש
 לו כסא בבית המלכות (ד): ב יכרע וישתחוה.
 ידועים (ה) ונכון מה שדרשו רז"ל כי צורת
 צלם וע"נ היו בבגדיו או על מצנפתו (ו):
 ד כי הגיד להם אשר הוא יהודי. כי הוא
 אכור לו, והנה יש לשאול למה הכנים מרדכי
 עצמו בסכנה, גם הכנים כל ישראל, היה
 ראוי שידבר לאסתר ותסירנו משער המלך,
 ולא יכעים את המן אחר שראה שהשעה
 משחקת לו והתשובה כי לא יוכל לסור
 משער המלך, כי אם יסור בלא מצות המלך
 דמו בראשו (ז): ז הפיל פור. זאת המלה פרסית
 חדש ניסן (ט) [ב] ויש אומרים כי בחר להשמיד את ישראל בחדש אדר כי בו נאסף

יהל אור

קרני אור

(סט) בל"ר אף שנקצר רק באחת מהן:
 (ה) כי בשנת שבע נלקחה אסתר לבית המלכות, ובשנת
 שנים עשרה הפיל המן הפור אחר שגדלו
 המלך הרי חמשה שנים: (ב) כ"ה (מגילה יב ז) ולמה
 נקרא שמו ממוכן שמוכן לפורעניות: (ג) כי שם
 כסא מושך עלמו ואחר עמו: (ד) לפי מדרגתו:
 (ה) עיין קרני אור (בראשית מג הערה ח): (ו) כ"ה
 (פדר"א פ' ג) ומה עשה המן עשה לו תבנית גלולים מרוקס על בגדיו, וכל מי שהיה משתחוה להמן
 היה משתחוה לתועבה שעשה לו, ובאסתר רבה (פ"ז ז) איתא על בגדיו ועל לבו, ובחרגוס ראשון אנדרטא
 די הקיסר צהדיה (פי' צהודו שלו דהיינו ג"כ על לבו) ובלקא טוב, לא דרך יהירות אלא מפני שעשה עלמו
 פ"ז ולא היה יכול להשתחוות לו: (ז) כי גם אל המלכה אין הכח והיכולת לנות לאחד ממשרתי המלך
 לעזוב את משמרתו כלי רשות המלך ודתו להמית בעשותו זאת: (ח) כס"ב הוא הגורל: (ט) כי שם

[א] והוא כדעת רבנן בשם ר' יוסי בן זמרא כל מקום
 שנאמר אחרי סמוך אחר מופלג (אסתר רבה
 פ"ה ז) ואם כי כמה פעמים כתב רז"ל בעלמו כ"מ
 שנאמר אחר סמוך אחרי מופלג, וזהו חזק היה דרוש
 להענין כי כ"ס מאמר ר' חיבו בשם ר' יוסי בן זמרא
 כ"מ שנאמר אחר סמוך אחרי מופלג (אסתר רבה שם,
 ב"ר כמ"ד ה): [ב] עיין הכותב לעין יעקב מגילה ריש

במקורי רשי

פדר"א פ' כ, פנים אמרים נוסח ב' לקח טוב ילקוט תתרג"ג: (א) מגילה י"ג ב' פנים אמרים נוסח א' לקח טוב: (ב) מגילה
 שם: (ג) אסתר רבה פ"ז ח', פדר"א פ"ג פנים אמרים נוסח א' מרגוס ראשון ילקוט תתרג"ד:
 פור.

הַגּוּרְלָהּ לְפָנַי הַמֶּן מִיּוֹם | לַיּוֹם וּמִחֹדֶשׁ לְחֹדֶשׁ שְׁנֵים-עָשָׂר הוּא-חֹדֶשׁ
אֲדָר׃ ה' וַיֹּאמֶר הַמֶּן לְמֶלֶךְ אַחֲשֵׁרֶשׁ יֵשְׁנוּ עִם-אֶחָד מִפּוֹר וּמִפּוֹר
בֵּין הָעַמִּים בְּכָל מְדִינֹת מַלְכוּתָךְ וּדְתֵיהֶם שְׁנוֹת מִכָּל-עַם וְאֶת-דְּתֵי
הַמֶּלֶךְ אֵינָם עֹשִׂים וְלִמְלָךְ אֵין-שׁוּה לְהַנִּיחָם׃ ט אִם-עַל-הַמֶּלֶךְ טוֹב
יִכְתֹּב לְאַבְדָם וְעֲשֶׂת אֲלֵפִים כִּכְרֵי-כֶסֶף אֲשָׁקוֹל עַל-יְדֵי עֹשִׂי
הַמֶּלֶכָה לְהָבִיא אֶל-גִּנּוּי הַמֶּלֶךְ׃ י וַיִּסֹּר הַמֶּלֶךְ אֶת-טַבַּעְתּוֹ מֵעַל יָדוֹ
וַיִּתְּנָהּ לְהַמֶּן בֶּן-הַמֶּדֶתָא הָאֲגִי צִרְרַת הַיְּהוּדִים׃ יא וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ
לְהַמֶּן הַכֶּסֶף נָתַן לָךְ וְהָעַם לַעֲשׂוֹת בּוֹ כַּטּוֹב בְּעֵינֶיךָ׃ יב וַיִּקְרָאוּ

אבן עזרא

רש"י

אל עמיו משה אדונינו, ולא ידע כי בו
נולד (י) [ג] ואחרים אמרו בעבור חבור העליונים
במזל גדי, שהוא שנים עשר למזל דלי שהוא
מזל ישראל (יא) והנכון שבן יצא בגורלו,
כי מהשם משפטו (יב) והשם האריך הזמן
עד שיעשו ישראל תשובה וימלטו (יג):
ח נו"ן ישנו. נוסף (יד) וי"א גם הוי"ו (יד):
מפוזר ומפורד בין העמים. שיפרד איש מעל
אחיו כל כך הוא רע כולו (טו), ולא די
שרתיהם שונות (טו) אלא שלא ישמרו הדתים
והחקים שיצוה המלך, והנה כל עם ועם
ישמרו חוק מהן (יז): ט אין שוה. איננו דבר נכון (יח) או איננו תועלת (יט):
י ועשרת אלפים ככר כסף. הוא חסר (כ) ובן הוא ועשרת אלפים ככר כסף (כא) [ד],
כמו והנבואה עודד הנביא (דה"ב יב טו) (כב): גנזי המלך. אוצרות, ובמחוץ אחר גנזי המלך
(עמוס ז א) והנו"ן מובלע (כג) [ה] וכן ובגנזי ברמים (יחז' כז כד) (כד): יא הכסף נתון
לך. והעם לעשות בו חפצך (כה), והנה הספרים נכתבו בי"ג לניסן, והנה המן נתלה בניסן (כו).

קרני אור

פ"א, ד"ס כתבו מה שהאריך בזה: [ג] ובפדר"א (פ"ב כ)
"שהפיל גורלות לידע בין יום ליום ובין מזל למזל ובין
חדש לחדש ושלא לכל המדינות להרוג מנער ועד זקן
בשלשה עשר יום אחד שנים עשר הוא חדש אדר ביום
השלישי במזל אריה" ועיין בביאור הגר"ל שיבאר מה
שיחסו הגזירה למזל אריה ובאריה סדר משימוש המזלות
יבוא ביום שלישי שימוש מזל אריה עיי"ש: [ד] הסך
עשרת אלפים ככר כסף יעלה לפי מטבעות בגל לסך

מפרס ומהו הפור הוא גורל ד) הפיל הגורל
באריה חדש ילית: מיום ליום. באריה יום
בחדש ילית ה): (ח) ואת דתי המלך.
לחת מס לעבודת המלך ו): אין שוה. אין
חסס כלומר אין צלע: (ט) יכתב לאבדם.
יכתב ספרים לשלוח לשרי המדינות לאבדם:
(י) ויסר המלך את טבעתו. הוא מתן
כל דבר גדול שישראלו מאת המלך להיות מי
שהטבעת בידו שליט בכל דבר המלך:

ישמרו חוק מהן (יז): ט אין שוה. איננו דבר נכון (יח) או איננו תועלת (יט):
י ועשרת אלפים ככר כסף. הוא חסר (כ) ובן הוא ועשרת אלפים ככר כסף (כא) [ד],
כמו והנבואה עודד הנביא (דה"ב יב טו) (כב): גנזי המלך. אוצרות, ובמחוץ אחר גנזי המלך
(עמוס ז א) והנו"ן מובלע (כג) [ה] וכן ובגנזי ברמים (יחז' כז כד) (כד): יא הכסף נתון
לך. והעם לעשות בו חפצך (כה), והנה הספרים נכתבו בי"ג לניסן, והנה המן נתלה בניסן (כו).

יהל אור

הזכיר הכתוב תהלה "בחדש הראשון" בלה"ק ואלה"כ
פירשוהו בלשון פרסי הוא חודש ניסן, ובענין הגורל
הפך הכתוב, בתהלה בנוהו בלשון פרסי שהוא פור,
וזה"ל פי בלה"ק הוא הגורל: (י) כ"ה (מגילה יג
ב, קדושין לה א, סוטה יב ב, אסתר רבה פ"ו יא):
(יא) ז"ל "בעבור חבור העליונים במזל דגים שהוא
שנים עשר למזל טלה שהוא מזל ישראל" ור"ל כי
הבוככים העליונים המחזירים יחד במזל דגים שהוא

בחדש שנים עשר והוא אדר קרובים ומחזירים למזל טלה שהוא בחדש ניסן, ורומז כי שונאי ישראל אשר
היו אז לרוב, יתחזרו לבא ולגפול על ישראל בחדש אדר: (יב) ועפ"י מקרה נפל לו הגורל בחדש אדר,
כש"כ בחיק יוטל הגורל ומד' כל משפטו (משלי טו): (יג) ומהשם היתה זאת בהארכת הזמן: (יד) והראוי
ישו וכן כתב הרד"ק בסיומן קי"ד: (יד*) והיה די לומר "יש": (טו) כי אינם מתחזרים יחד:
(טו) מכל עם: (יז) כי אמר הטעם ודתייהם שונות יותר מכל עם, כי כל אומות מלכותך חף כי הם
שונים זה מזה בכמה דברים, מ"מ בזה יתאחדו לעשות רעונך בכל מה שתצוה עליהם, לא כן אלו
שאינם עושי דתי המלך (נ' יחייא): (יח) איננו דבר נכון שיהיה שזה אל הנזק שיגיע לו על ידם: (יט) אין
תועלת להניחם: (כ) הסר מלת "אלפי": (כא) כי מלת אלפים סמוכה לככר כסף והול"ל אלפי:
(כב) היה ראוי לכתוב "והנבואה נבואת עודד הנביא": (כג) כי שרשו ג"כ גז, והנו"ן הסרה ונשלמת בדגש
הוי"ן: (כד) ופי' הרד"ק שס, ארגזים עשויים מעור, וגזזים בחוכם הבגדים החמודים הנקראים
ברומים: (כה) והכתוב קצר מלת חפצך: (כו) בפדר"א פ"ג מבואר שהמן נתלה בשבעה עשר בניסן ובמ"ר

מקורי רש"י

ד) פור לשון פרסי הוא הגורל בלשון הקדש: ה) אסתר רבה פ"ז י"א פדר"א פ"ג אבא גוריון, לקס טוב, פנים
אחרים ח' וב' ילקוט תמרג"ד: ו) לקס טוב:

סְפָרִי הַמֶּלֶךְ בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בְּשִׁלְשָׁה עָשָׂר יוֹם בּוֹ יִכְתָּב כָּכָל־
אֲשֶׁר־צִוָּה הָמֶן אֶל אַחֲשֶׁדְרָפְנִי־הַמֶּלֶךְ וְאֶל־הַפָּחוֹת אֲשֶׁר | עַל־מְדִינָה
וּמְדִינָה וְאֶל־שָׂרֵי עָם וְעַם מְדִינָה וּמְדִינָה כְּכַתְּבָהּ וְעַם וְעַם כְּלָשֹׁנוֹ
בְּשֵׁם הַמֶּלֶךְ אַחֲשֶׁר־וֹשֵׁ נִכְתָּב וְנִחְתָּם בְּטַבַּעַת הַמֶּלֶךְ : יג וְנִשְׁלַח
סְפָרִים בְּיַד הָרָצִים אֶל־כָּל־מְדִינֹת הַמֶּלֶךְ לְהַשְׁמִיד לְהָרֹג וּלְאַבֵּד
אֶת־כָּל־הַיְּהוּדִים מִנָּעַר וְעַד־זָקֵן טָף וְנָשִׁים בְּיוֹם אֶחָד בְּשִׁלְשָׁה
עָשָׂר לַחֹדֶשׁ שְׁנֵים־עָשָׂר הוּא־חֹדֶשׁ אָדָר וְשִׁלְשָׁם לְבוֹז : יד פֶּתֶשְׁגָן
הִכְתָּב לְהַנְתֵּן דָּת בְּכָל־מְדִינָה וּמְדִינָה גִלּוֹי לְכָל־הָעַמִּים לְהִיּוֹת
עֲתִידִים לַיּוֹם הַזֶּה : טו הָרָצִים יָצְאוּ דְחוּפִים בְּדַבַּר הַמֶּלֶךְ וְהָדָת

אבן עזרא

רש"י

(יג) ונשלוח ספרים. ויהיו נשלחים ספרים
אִשְׁטֶר־אֶל טְרַמִּיטִּשׁ זַלְעָזַר וְהוּא מְגֻזֶּרֶת אִם
נִלְחָם נִלְחָם (ז) נִגְלָה נִגְלִיתִי (ח) נִדְמָה
נִדְמִיתִי (ט) : בְּשִׁלְשָׁה עָשָׂר לַחֹדֶשׁ שְׁנֵים
עָשָׂר. בְּיוֹם י"ג וְלֵאמֹר חוֹדֶשׁ שֶׁהוּא י"ג
לַחֹדֶשׁ הַשָּׁנָה : (יד) פֶּתֶשְׁגָן. לִשׁוֹן אֶרְמִי
סִפּוֹר הַכְּתָב (י) דְּרִישׁמִיטִּשׁ זַלְעָזַר : לְהַנְתֵּן
דָּת. לוֹוִי הַכְּתָב שֶׁהִיא לֹאמֹר לְהַנְתֵּן חוֹק
גִּזְרַת הַמֶּלֶךְ : גִּלּוֹי לְכָל הָעַמִּים. דָּזֶר זֶה :
(טו) וְהָדָת נִתְּנָה בְּשׁוֹשֶׁן. מְקוֹם שֶׁהִיא
הַמֶּלֶךְ (יא) שֶׁס נִתֵּן הַחוֹק בּוֹ בְּיוֹם לְהִיּוֹת

וחכמינו אמרו שהתענה מרדכי בימי הפסח (כו)
ויתכן שלא נשמע הדבר ביום שנכתבו הספרים
בו (כח) : יב אחשדרפנים. מלה פרסית מתשע
אותיות (כט) ואין שם תואר במספרו במקרא (ל)
ולא ישרו בעיני דברי האומרים שהם שתי
סלות (לא) : הפחות. חסר תי"ו השרש (לב),
והנכון שהאחד פחה בה"א (לג) פחת יהודה
סמוך (לד) ומלת פחת, כמו להיות פחם בארץ
יהודה (נחמיה ה, יד) (לה) כמו עובר בשוק אצל
פנה (משלי ז ח) (לו) והמ"ם סימן רבים (לז) :
יג ונשלוח ספרים. שם התואר סבנין נפעל (לה)
כמו נשאל נשאל דוד (ש"א כ כח) :
יד פתשגן. כמו נוסחה (לט) : גלוי. שלא
יהיה בסתר : עתירים. נכונים לעתיד מגזרת
ועתדה בשדה לך (משלי לד כז) (מ) : טו דחופים. כדמות דחופים במהירות (מא) :
והעיר שושן. ששם היהודים : נבוכה. כי מה תחוש הבירה כי כולה היא משרתי המלך,

קרני אור

יהל אור

כ"א מיליון פראנק, ולפי מטבעות היהודים לסך אסתר פ"י ח', שזה היה כששה עשר בניסן : (כז) כ"ה
יותר ממאה מיליון פראנק (יהושע לעווימחאן) : (מגילה טו א, פדר"א פ"ג, מד"ר אסתר פ"ח ז וכ"ה
בחרגוס הראשון, וכ"ה במדרש לקח טוב) : (כח) ואפשר לומר כי לא שמעו מהפקודה ביום
שנכתבו הספרים, רק איזה ימים אח"כ, והתענו אחר הפסח : (כט) וכן כתב הח' ז"ל (שפה ברורה
דף מא ב) מלת האחשדרפנים לפי דעתי פרסית וקראוהו על מתכונת לשון הקודש, וכתב הרלב"ג
הם שרים גדולים ממונים מהמלך על דבר הנהגת המלכות לחלקים גדולים ממנו : (ל) לא נמצא שם
תואר עברי גדול כשם אחשדרפנים כלשון פרסי, שהוא שם תואר לשרים גדולים : (לא) הוא דעת ר'
מיינוס הביאו הח' ז"ל (שפה ברורה שם) שאמר שהעם רואי פני המלך והרד"ק כתב שהיא מורכבת
משלש אותיות אחשי דרי פנים פי' השרים הגדולים העומדים תמיד בפנים, כלומר הרואים פני המלך
תמיד : (לב) כי הנפרד יחיד הוא פחת, וברבוי היה ראוי לכתוב פחתות, כמו משם אבי אבנת,
אבל נחסרה תי"ו השרש : (לג) שהנפרד פחה בה"א : (לד) ובסמיכות פחת יהודה (חגי א א) והתי"ו ת'
ה"א : (לה) ופי' הח' ז"ל שם המ"ם נוסף, ופחה ופחם, כאמנה ואמנס : (לו) שר"ל אצל פנתה, וה"א
שרשית נהה אחר הקמץ של הנו"ן בכח, והה"א הכתובה כינוי קטין לנקבה נסתרת : (לז) וכן פי'
הח' ז"ל (נחמיה שם) או המ"ם סימן הרבים והעם פחה שלהם והוא הנכון רק הראוי פחתם : (לח) ז"ל
שם הפועל מבנין נפעל עיין (שפה ברורה דף לד ב, ובמכין שפה זאת לח) ור"ל שהוא המקור מנפעל
בהראות שם הנו"ן : (לט) ופי' טופס הכתב : (מ) לווי מבנין פעל משרש עתד : (מא) מפני הסבירות נראה

מקור רש"י

(א) שפי' י"א כ"ה : (ח) ש"א ב' כ"ז ובכתוב הנגלה נגלית : (ט) הושע י' כ"ז : (י) ובלקם טוב העמקת הכתב :
(יא) הנקרא שושן הבירה :

נְתַנָּה בְּשׁוֹשַׁן הַבִּירָה וְהַמֶּלֶךְ וְהַמֶּן יֵשְׁבוּ לְשִׁתּוֹת וְהָעִיר שׁוֹשַׁן נְבוּכָה : ס
 ד א וּמַרְדֵּכִי יָדַע אֶת־כָּל־אֲשֶׁר נַעֲשָׂה וַיִּקְרַע מַרְדֵּכִי אֶת־בְּגָדָיו
 וַיִּלְבַּשׁ שָׁק וְאַפֵּר וַיֵּצֵא בְּתוֹךְ הָעִיר וַיִּזְעַק וַעֲקָה גְדוּלָּה וּמָרָה : ב וַיָּבֹא
 עַד לִפְנֵי שַׁעַר־הַמֶּלֶךְ כִּי אֵין לָבֹא אֶל־שַׁעַר הַמֶּלֶךְ בִּלְבוּשׁ שָׁק :
 ג וּבְכָל־מְדִינָה וּמְדִינָה מְקוֹם אֲשֶׁר דִּבֶּר־הַמֶּלֶךְ וּדְתוּ מִגֵּיעַ אֵבֶל
 גְּדוֹל לַיהוּדִים וְצוּם וּבְכִי וּמִסְפַּד שָׁק וְאַפֵּר יָצַע לָרַבִּים : ד וַתְּבוֹאִינָה
 וַתְּבוֹאנָה ק' נַעֲרוֹת אֶסְתֵּר וּסְרִיסָיָה וַיִּגִּדּוּ לָהּ וַתַּתְּחַלֵּחַ הַמַּלְכָּה מְאֹד
 וַתִּשְׁלַח בְּגָדִים לְהַלְבִּישׁ אֶת־מַרְדֵּכִי וּלְהַסִּיר שָׁקוֹ מֵעָלָיו וְלֹא קָבַל :
 ה וַתִּקְרָא אֶסְתֵּר לְהַתֵּךְ מִסְרִיסֵי הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר הָעֲמִיד לִפְנֵיהָ וַתִּצְוֶהוּ
 עַל־מַרְדֵּכִי לָדַעַת מַה־זֶּה וְעַל־מַה־זֶּה : ו וַיֵּצֵא הֵתֵךְ אֶל־מַרְדֵּכִי אֶל־
 רְחוֹב הָעִיר אֲשֶׁר לִפְנֵי שַׁעַר־הַמֶּלֶךְ : ז וַיַּגִּדְלוּ מַרְדֵּכִי אֶת־כָּל־אֲשֶׁר
 קָרָהוּ וְאֵת | פִּרְשַׁת הַכֶּסֶף אֲשֶׁר אָמַר הָמֶן לְשָׁקוֹל עַל־גִּנּוּי הַמֶּלֶךְ
 בַּיהוּדִים יְחִיד יִחִיד : ח וְאֶת־פִּתְשָׁנָן כְּתֹב־הִתָּת אֲשֶׁר־נָתַן בְּשׁוֹשַׁן

אבן עזרא

רש"י

ואין שם יהודי רק מרדכי לבדו : נבוכה .
 פעל עבר (מכ) על בן הוא מלעיל (מג) ,
 מנורת נבוכים הם בארץ (שמות יד ג) כאדם
 שהשתבש ולא ידע מה יעשה (מד) : א ומרדכי .
 כאשר ידע זה הדבר , מיד קרע בגדיו (ה) :
 ויצא בתוך העיר . היא עילם המדינה (ז) :
 ב כי אין לבוא בשער המלך בלבוש שק .
 כי הוא דרך בזיון המלכות : ג ומספר .
 קינות : יוצע . הכבוד הדגוש הנוסף (ג) והאות
 חסר הוא יו"ד , ביו"ד אצוק סים (ישעי' מד
 ג) (ד) והנכון בעיני כי היו"ד שרש , ביו"ד
 אשר יולדו לו (ברא' לו ה) והוא מבני הכבוד
 הדגוש שלא נקרא שם פועלו (ה) יש בדברי

עתידים ליום י"ג לחדש אדר . לך . והעיר
 שושן נבוכה . היהודים שבה יב) :
 (א) ומרדכי ידע . בעל המלום אמר לו א
 שהסכימו העליונים על כך לפי שהסתחוו
 לללם בימי נבוכדנצר ושגהמו מסעודת
 אחשורוש : (ב) כי אין לבוא . אין דרך
 ארץ לבוא אל שער המלך בלבוש שק :
 (ג) דבר המלך ודתו . כשהשלומים נושאי
 הספרים עוזרים שם נתנה הדת בעיר :
 (ז) פרשת הכסף . פירוש הכסף (ב) :

יחיד שהתך הוא דניאל (ז) והקרוב אלי כי לא נמשכו ימיו עד מלך אחשורוש , כי זקן
 היה (ז) ומעלת החכמה לא תסור (ח) : ד ותתחלחל . מנורת חיל אחז יושבי פלשת
 (שמות טו יד) מהפעלים השניים שם בפולים (ט) : ז פרשת . מנורת לפרוש להם

יהל אור

(ה) מבנין הפעל ושרשו ילק , וענינו כענין פרישה ,
 אלא שענין פרישה מלמעלה כרוך וענין יליעה מלמטה :
 (ו) כ"ה (מגילה טו א , ז"ב ד , א , מדרש אסתר
 רבה פ"ח ד) מאמר רב ולמה נקרא שמו התך שחתכוהו
 מגדולתו ופי' רש"י שם , כשמלך אחשורוש התכו
 מגדולתו , ולדעת שמואל (שם) שכל דברי מלכות
 נחתכין על פיו : (ז) כי היה זקן כבר בימי כורש :
 (ח) מן האדם , ואיך יתכן שבימי זקנותו נעשה אחד
 מסריסי המלך אחשורוש : (ט) ושרשו חול , ונכפלת
 הס"א והלמ"ד , ומבנין התפעל , וגם השם ממנו נמלא
 בזה האופן והלחלה בכל מתנים (נחום ב יא) :

כאלו היו דחופים : (מכ) מנפעל מנ"ע , וענינו
 בלכול המחשבות , כי שרש צוך הנמצא רק בבנין
 נפעל מורה על עירוב ובלכול המחשבה : (מג) כי
 בפעל עבר הונחה הנגינה מלעיל והנו"ן במקץ :
 (מד) וכן פי' הח' ז"ל שם , והטעם כאדם שלא ימלא
 ענה ולא ידע מה יעשה ועיין באורי שם :
 (א) וב' הווי"ן לחזור כאשר ידע קרע את בגדיו :
 (ב) כדעתו (למעלה א ב) : (ג) והוא מה
 שקראוהו המדקדקים בנין הפעיל : (ד) כי היו"ד שלה
 הוא יו"ד האיתן , ויו"ד השרש חסר , כמו אצוק
 ששרשו ילק ועיין (לחות שער בנין פעל) :

מקורי רש"י

(ב) וזכו העיר שושן עיין פי' הראב"ע ובאוריו : א) ובאסתר רבס פ"ז י"ט חליכו כנביא כודישו : ב) עיין יכל אור :
 במד' 15

לְהַשְׁמִידֵם נָתַן לוֹ לְהִרְאוֹת אֶת־אֶסְתֵּר וּלְהַגִּיד לָהּ וּלְצַוֹת עָלֶיהָ
לָבוֹא אֶל־הַמֶּלֶךְ לְהִתְחַנֵּן־לוֹ וּלְבַקֵּשׁ מִלִּפְנֵי עַל־עַמָּהּ : וַיָּבֹא
הַתֵּן וַיֵּגֶד לְאֶסְתֵּר אֶת דְּבָרֵי מַרְדֳּכָי : וַתֹּאמֶר אֶסְתֵּר לְהִתְּךָ וּתְצַוְהוּ
אֶל־מַרְדֳּכָי : יֵא כָּל־עַבְדֵי הַמֶּלֶךְ וְעַם מְדִינֹת הַמֶּלֶךְ יָדְעִים אֲשֶׁר
כָּל־אִישׁ וְאִשָּׁה אֲשֶׁר־יָבֹא אֶל־הַמֶּלֶךְ אֶל־הַחֲצֵר הַפְּנִימִית אֲשֶׁר לֹא־
יִקְרָא אַחַת דָּתוֹ לְהַמִּית לְבַד מֵאֲשֶׁר יוֹשִׁיט־לוֹ הַמֶּלֶךְ אֶת־שִׁרְבִיט
הַזֶּהב וְחַיָּה וְאֲנִי לֹא נִקְרָאתִי לָבוֹא אֶל־הַמֶּלֶךְ זֶה שְׁלוֹשִׁים יוֹם :
יִב וַיֵּגֶד לְמַרְדֳּכָי אֶת דְּבָרֵי אֶסְתֵּר : וַיֹּאמֶר מַרְדֳּכָי לְהָשִׁיב אֶל־
אֶסְתֵּר אֶל־תְּדַמִּי בְּנִפְשֶׁךָ לְהַמְלִיט בֵּית־הַמֶּלֶךְ מִכָּל־הַיְּהוּדִים : יֵד כִּי
אִם־הַחֲרָשׁ תַּחְרִישִׁי בַּעַת הַזֹּאת רוּחַ וְהַצֵּלָה יַעֲמֹד לַיְּהוּדִים מִמָּקוֹם
אַחֵר וְאֵת וּבֵית־אָבִיךָ תֹאבְדוּ וְמִי יוֹדֵעַ אִם־לָעֵת כִּזְאת תִּגְעַת

רש"י

אבן עזרא

(ו) ויקרא כד (יב) (י) שביאר לשרים דבר הכסף :
ביהודים, בעבור היהודים (יא) : לאברם, והטעם למחית שמם (יב) : ח אשר נתן, בנין נפעל והנו"ן מובלע בתי"ו (יג) : בשושן להשמידם, הטעם כתב דת (יד) אשר נתן להשמיד את כל אשר בשושן (טו) כי היא עיר היהודים : יא ועם מדינות המלך, אפילו העם יודעים זה : אחת דתו, אחת היא דת המלך לכל להמית : לעולם לבד, יבא עם מ"ם, או מאחריו או מלפניו, לבד מאחד והוא לבד בך נזכיר שמך (ישעי' כו יג) (טז) : יושיט, לשון תרגום, כמו ושלח, ואין לו ריע במקרא (יז) : שרביט, מלה רביעית (יח) והטעם בשבט, ויש אומרים שהרי"ש נוסף כרי"ש שרשרת (יט) ואיננו אמת (כ) כי הרי"ש איננה מאותיות השרתות (כא) רק נכפל (כב) כבפל מ"א ונאפופיה (הושע ב ד) גם רי"ש פניר (משלי כו טז) (כג) : יג אל תדמי, תחשבי, מנורת כאשר דמיתי (בסד' לג נו) (כד) ושניהם מנורת דמיון במחשבת הנפש : יד דגשות צדי"ק והצלה, לחסרון ניו"ן השרש (כה) והטעם שיעמוד רוח והצלה ליהודים מדרך אחרת ולא על ירך, ואם תחשבי שתטלטי תאבדי וכל בית אביך עמך : ומי יודע אם לעת כזאת, הטעם מי יודע שמה לא הגעת

יהל אור

(ו) ועינו הכאור והפרוש : (יא) והכי"ת במקום מלת בעבור : (יב) כי כן הוא פעל אבד ביאורו השחתה וכליון, וכ"ה, עד האכידו אותך (דבר' כח נא) אשר ה' מאכיד מפניכם (שם ה כ) : (יג) כי היה ראוי להיות ננתן : (יד) והוא העתקת הכתב : (טו) ופי' בסירוס, וכאלו נכתב, ואת כתב הדת אשר נתן להשמידם בשושן : (טז) מלת לבד בלה"ק אם היא באה בלתי כנוי, כמו לבדו לבדי לבדך חוץ מזה תמיד יבוא מ"ם סמוך אליה, אם מלפניה כמו מלכד, אם מאחריה במלה הסמוכה לה כמו כאן "לבד מאשר" חוץ פעם אחת נמנע בכתוב לבד בלא מ"ם, והוא לבד כך נזכיר שמך כ"ה באור דברי ה' ז"ל, ובאמת נמנע עוד הרבה "לבד" בלא מ"ם,

מקורי רש"י

למלכות : טו ותאמר אסתר להשיב אל־מרדכי : טז קך בָּנוּם אֶת־
כָּל־הַיְּהוּדִים הַנִּמְצְאִים בְּשׁוּשַׁן וְצֻמוּ עָלַי וְאֶל־הַתְּשֻׁבוֹת
שְׁלֹשַׁת יָמִים לַיְלָה וַיּוֹם גַּם־אֲנִי וְנִעַרְתִּי אֲצֻם כֵּן וּבִכָּן אָבֹא אֶל־
הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר לֹא־כָדַת וּבֹאֲשֶׁר אֲבָרְתִי אֲבָרְתִּי : יז וַיַּעֲבֹר מַרְדֳּכָי
וַיַּעַשׂ כְּכֹל אֲשֶׁר־צִוְּתָהּ עָלָיו אֶסְתֵּר : ה' א' וַיְהִי | בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי
וַתִּלְבַּשׁ אֶסְתֵּר מַלְכוּת וַתַּעֲמֹד בַּחֲצַר בֵּית־הַמֶּלֶךְ הַפְּנִימִית נֹכַח בֵּית
הַמֶּלֶךְ וְהַמֶּלֶךְ יוֹשֵׁב עַל־כִּסֵּא מַלְכוּתוֹ בְּבֵית הַמַּלְכוּת נֹכַח פֶּתַח
הַבַּיִת : כ וַיְהִי כִּרְאוֹת הַמֶּלֶךְ אֶת־אֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה עֹמֶדֶת בַּחֲצַר
נִשְׁאָה חֵן בְּעֵינָיו וַיִּשָּׁט הַמֶּלֶךְ לְאֶסְתֵּר אֶת־שֵׁרְבִיט הַזָּהָב אֲשֶׁר בְּיָדוֹ
וַתִּקְרַב אֶסְתֵּר וַתִּגַּע בְּרֹאשׁ הַשֵּׁרְבִיט : ג וַיֹּאמֶר לָהּ הַמֶּלֶךְ מַה־לָּךְ
אֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה וּמַה־בְּקִשְׁתֶּךָ עַד־חֲצִי הַמַּלְכוּת וַיִּנָּתֶן לָךְ : ד וַתֹּאמֶר

אבן עזרא

רש"י

למלכות אלא בעבור העת הזאת שתושיעי את
ישראל (כו) : טז לך בָּנוּם, אסוף, וכמוהו
לכנום את הנרים (דה"א כב א) (כו) : הנמצאים
בשושן, העיר (כה) : וצומו עלי, בעדי (כט) :
שלשת ימים, עד יום השלישי והנה לא אכלו
בערב, והתענו שני ימים ושני לילות (ל).
כי הכתוב הוא לילה ויום והנה אסתר בטחה
באלהיה על בן התענותה, ולא בטחה ביופיה,
כי פני המתענה תשתננה, אף כי יום
השלישי (לא) : ובאשר אבדתי, שאינני
יושבת עם עמי אוֹבֵד לנמרי (לא) ובא פועל
עבר תחת עתיד (לג), והטעם על מחשבתה (לג),
וכמוהו כאשר שכלתי שכלתי (ברא' מג
יד) (לד) : א ותלבש אסתר מלכות, הטעם
לבוש מלכות (ה), כי מלת ותלבש לערה (כ)
נכנסה אל החצר הפנימית, ושומרי השער לא
יוכלו לדבר לה מאומה, כי היא המלכה :
ג וינתן לך, חפצך או דברך (ג) :

ההריגה בארץ לשנה הבאה : הגעת
למלכות, אם חגיגי לגדולה שאת זה
עכשיו : (טז) אשר לא בדת, שאין דת
ליכנס אשר לא יקרא, ומ"א אשר לא כדת
סעד עתה באונם ועכשיו צרלון ד) : ובאשר
אבדתי אבדתי, וכאשר התחלתי לילך
לאבוד אלך ואמות, ומ"א כאשר אבדתי
מבית אבא אוֹבֵד ממך ה) שמעכשיו שאני
צרלון נבעלתי לעוֹבֵד כוכבים אני חסורה לך !
(יז) ויעבור מרדכי, על דת להתענות
צ"ט ראשון של פסח ו) שהתענה י"ד צניסן
וט"ו וט"ז ו) שהרי ציוס י"ג נכתבו הספרים :
(ח) מלכות, בגדי מלכות ורבותינו אמרו
שלצטתה רוח הקודש א) כמה דאת אמר
ורוח לבשה את עמשי ב) : (ג) עד חצי
המלכות, דבר שהוא באמצע ובחלי המלכות
הוא בהמ"ק ג) שהתחילו לבנותו צימי כורש וחור בו וזה לבטל המלכה ואחשורוש
שעמד אחרי ג) הוא ציטל המלכה ופשוטו של מקרא אף אם תשאלני ממני חלי המלכות
יהל אור

הוא צהמ"ק ג) שהתחילו לבנותו צימי כורש וחור בו וזה לבטל המלכה ואחשורוש
שעמד אחרי ג) הוא ציטל המלכה ופשוטו של מקרא אף אם תשאלני ממני חלי המלכות
יהל אור

(כו) ולכן מן הראוי שתשלימי כונת השם ותענש אם לא
תעשי זאת, וכן פ' הרלב"ג : (כו) ובאורו על קצון
המפורז : (כה) ששה היהודים : (כט) ענין עלי הוא כמו
בעדי במקום הזה : (ל) ויהיה פ' עד יום השלישי ולא עד
ככלל, והנה לא אכלו בערב ליל י"ד, והתענו ליל י"ד
וי"ז וליל ט"ו ויום ט"ו, ויום ט"ז אכלו, והנה
לא התענו רק שני ימים ושני לילות : (לא) פ' עד
מקורי רש"י

ד) מגילה ט"ו ח' : ה) מגילה ט"ו ח', כורש ו"ל, לקחה מרדכי לו לבת, פ' לאשה, ילקוט תמרי"ו :
ז) מגילה ט"ו ח' פדר"א פ"ג : ו) ובאסתר רבה פ"ט ז' יחשוב הג' ימים י"ג י"ד ט"ו, וכ"ס פדר"א פ"ג ובלקח טוב
ועיין בקידושי הרש"ש באס"ר שם : א) מגילה י"ד ב' וט"ו ח' לקח טוב ילקוט תמרי"ו : ב) דס"א י"ב י"ט : ג) מגילה
ט"ו

אֶסְתֵּר אִם-עַל-הַמֶּלֶךְ טוֹב יָבוֹא הַמֶּלֶךְ וְהָמֶן הַיּוֹם אֶל-הַמִּשְׁתָּה
 אֲשֶׁר-עָשִׂיתִי לוֹ : ה' וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ מִהֲרוּ אֶת-הָמֶן לַעֲשׂוֹת אֶת-דְּבַר
 אֶסְתֵּר וַיָּבֹא הַמֶּלֶךְ וְהָמֶן אֶל-הַמִּשְׁתָּה אֲשֶׁר-עָשְׂתָה אֶסְתֵּר : וַיֹּאמֶר
 הַמֶּלֶךְ לְאֶסְתֵּר בְּמִשְׁתֶּה הַיּוֹם מִה-שְׂאֵלְתְּךָ וַיִּנָּתֶן לָךְ וּמִה-בִּקְשָׁתְּךָ
 עַד-חֲצִי הַמַּלְכוּת וְתַעֲשִׂי : וַתַּעַן אֶסְתֵּר וַתֹּאמֶר שְׂאֵלְתִי וּבִקְשָׁתִי :
 חֲצִי הַסֵּפֶר בַּפְּסוּקִים ח אִם-מִצָּאתִי חֵן בְּעֵינֵי הַמֶּלֶךְ וְאִם-עַל-הַמֶּלֶךְ טוֹב
 לָתֵת אֶת-שְׂאֵלְתִי וְלַעֲשׂוֹת אֶת-בִּקְשָׁתִי יָבוֹא הַמֶּלֶךְ וְהָמֶן אֶל-הַמִּשְׁתָּה
 אֲשֶׁר אֶעֱשֶׂה לָהֶם וּמִחָר אֶעֱשֶׂה כְּדִבְרֵי הַמֶּלֶךְ : ט וַיֵּצֵא הָמֶן בַּיּוֹם
 הַהוּא שְׂמֵחַ וְטוֹב לֵב וּכְרָאוֹת הָמֶן אֶת-מְרֹדֶכִי בִּשְׁעַר הַמֶּלֶךְ וְלֹא-קָם
 וְלֹא-זָע מִמֶּנּוּ וַיִּמָּלֵא הָמֶן עַל-מְרֹדֶכִי חֲמָה : י וַיִּתְּאֶפֶק הָמֶן וַיָּבוֹא
 אֶל-בֵּיתוֹ וַיִּשְׁלַח וַיָּבֵא אֶת-אֶהֱבִיּוֹ וְאֶת-זֶרֶשׁ אִשְׁתּוֹ : יא וַיִּסְפֹּר לָהֶם
 הָמֶן אֶת-כְּבוֹד עֲשָׂרוֹ וְרֹב בָּנָיו וְאֵת כָּל-אֲשֶׁר גָּדְלוֹ הַמֶּלֶךְ וְאֵת אֲשֶׁר
 נִשְׂאוּ עַל-הַשָּׂרִים וְעַבְדֵי הַמֶּלֶךְ : יב וַיֹּאמֶר הָמֶן אֶף לֹא-הִבִּיֵּאתִי אֶסְתֵּר
 הַמַּלְכָּה עִם-הַמֶּלֶךְ אֶל-הַמִּשְׁתָּה אֲשֶׁר-עָשְׂתָה כִּי אִם-אוֹתִי וְגַם-לְמִחָר

רש"י

אבן עזרא

ה' מהרו את המן, הנה הוא פועל יוצא (ג'), ויתכן להיות כך, מהר המלך שמה (ברא' יט כב) והשעם מהר נפשך (ד') : ח ומחר אעשה. שאמר שאלתי (ה'), ולפי דעתי שאיחרה אסתר לדבר ביום הראשון במשתה היין בעבור שלא ראתה שום אות שחדש השם בעבור תענית ישראל (ו) וכאשר ראתה ביום השני דבר גדולת מרדכי חזק לבה : ט ולא זע. והוא חסר פ"א (ז) כמו והיום רד מאוד (שופ' יט יא) (ח) סגורת יחגרו ביוזע. (יחז' סד יח) (ט), והנכון בעיני שהוא סן השניים כמו ביום שיזועו (קהלת יב ג) (י) כשעם פחד ותנועה : י ויתאפק המן. שלא נילה סודו לאדם עד בואו אל ביתו, והוא סגורת להתאפק (ברא' מה א) והוא סגורת לסכול (יא) : יא ורוב בניו. אמרו המדקדקים כי פירושו גדולת בניו, כמו קרית מלך רב (תה' סח ג) (יב) כי איך יגיד לאשתו שיש לו בנים רבים, ולפי דעתי, שכן הוא ספר לאוהביו עם אשתו מזלו הטוב, ויש לו (יג) עושר רב ובנים רבים, וכל זה לא ישוה בעיניו מאומה (יד), אעפ"י שהמלך גדלו, ומרוב גדולתו שתה עם המלכה וישתה עוד סחר :

יהל אור

(ג') שימהרו את המן : (ד) מלת מהר הוא מהפעלים העומדים והיוצאים, והנה כאן מהרו את המן הוא יוצא, מהר המלך שמה עומד, אך נובל להשתמש בו גם במקום יוצא ופי' מהר נפשך : (ה) וכ"ה בלקח טוב, וכן פי' בעל מנות הלוי : (ו) ולא ידעה עוד איך לסבב פני הדבר : (ז) כי שרשו יזע וחסר יז"ד

מקורי רש"י

ט"ו ב' : (ד) והוא דעת ר"ח המודעי מגילס ט"ו ב' לקם טוב : (ה) פיין מגילס ט"ו, ובלקם טוב : (ו) לקם טוב : מגילס

אני קרוא־לה עם־המלך: יג וכל־זה איננו שוה לי בכל־עת אשר
אני ראה את־מרדכי היהודי יושב בשער המלך: יד ותאמר לו
זרש אשתו וכל־אהביו יעשו־עץ גבה חמשים אמה ובבקר אומר
למלך ויתלו את־מרדכי עליו ובא עם־המלך אל־המשתה שמת
וייטב הדבר לפני המן ויעש העץ: טו א בלילה ההוא נדדה שנת
המלך ויאמר להביא את־ספר הזכרונות דברי הימים ויהיו נקראים
לפני המלך: טז וימצא כתוב אשר הגיד מרדכי על־בגתנא ותרש
שני סריסי המלך משמרי הסף אשר בקשו לשלח יד במלך
אחשוורוש: יז ויאמר המלך מה־נעשה יקר וגדולה למרדכי על־זה
ויאמרו נערי המלך משרתיו לא־נעשה עמו דבר: יח ויאמר המלך מי
בחצר והמן בא לחצר בית־המלך החיצונה לאמר למלך לתלות
את־מרדכי על־העץ אשר־הכין לו: יט ויאמרו נערי המלך אליו
הנה המן עמד בחצר ויאמר המלך יבוא: כ ויבוא המן ויאמר לו

ספחת באתנח רש"י

אבן עזרא סדגש אתר שורק
יג ושעם יושב בשער המלך. בעבור שהיא
מעלה גדולה, והוא מכעים אותי (טו):
א בלילה ההוא, בדרש שנת מלכו של
עולם (טז), והטעם שהשם לא יישן רק שומר
ישראל (טז) ומבב סיבתה זכירת מעשים שעברו
בעבור שנדדה שנת המלך (ג) יש אומרים
כי טעם להביא ספר דברי הימים להתענו
בשמיעת דבריו שעברו (ד) ויש אומרים בעבור
שנדדה שנתו שמא ענוש הוא על דבר שנדר
ולא הקימו (ה) וזה קרוב אלי: ג יקר. הוא
שם, ולעולם הוא קטון, רק אם היה סמוך (ו)
כמו ואת יקר־תפארת גדולתו (לעיל א ד) (ו)
ואם היה שם התואר, יהיה היו"ד קטון (ח)
בקטן גדול, וכאשר יסמך (ט) יתערב עם
השם הסמוך, יקר רוח איש תבונה (משלי
יז כז) (י) והטעם יפריש ביניהם (יא): ו חפץ

(יג) איננו שוה לי. איני חס לכל הכבוד
אשר לי: בכל עת וגו'. אמרו רבותינו
שהיה מראה לו שטר מכירה שמכר עלמו
לעבד על חוסר מזונות כשנתמנו ראשי גייסות
מרדכי והמן במלחמה אחת (ז): (ח) נדדה
שנת המלך. גם היה (א) ויש אומרים שם
את לבו על שזימנה אסתר את המן שמא
נתנה עיניה בו ויהרגו (ב): להביא את
ספר הזכרונות. דרך המלכים כששינתן
נודת אומרים לפניהם משלים ושיחות עד
ששינתן חזרת עליהם. ורבותינו אמרו
מתוך שנתן לבו על המן ואסתר אמר א"א
שלא ידע אדם עלתם שהוא אוהבי ויגלה
לי וחזר ואמר שמא עשה לי אדם טובה ולא
גמלתיו ואין חוששין עוד לי לפיכך

ויאמר להביא את ספר הזכרונות (ג):

יהל אור

(ה) וכ"ה (מגילה טו ב, מדרש לקח טוב): (ו) ז"ל
"גם אם היה סמוך" וביאורו מלת יקר אשר הוא שם,
הקו"ף קטון גם אם היה סמוך: (ז) שהוא בקטן
יקר: (ח) פי' יהיה היו"ד ג"כ קטון: (ט) פי' כאשר
יסמך התואר ישוב היו"ד בשו"א: (י) שהיו"ד
בשו"א והקו"ף בפת"ח כמו שם התואר כשהוא סמוך:
(יא) פי' הענין או הטעמים יפריש ביניהם, ועיין
(קהלת י, א) בפי' הח' ז"ל וז"ל שם "ודע כי יקר

הגדולה לא ישוב לי לנעם אשר אני כועס על מרדכי
(רלב"ג): (טו) לא שהיה מתקנא בו במעלתו כי הוא
היה גדול ממנו, רק מפני שהוא מכעים אותי:
(טז) ב"ה (מגילה טו ב, פדר"א פ"נ, אסתר רבה
פ"י): (טז) וכ"כ הנה לא ינוס ולא יישן
שומר ישראל, והלילה לדמות שינה לפניו ית': (ג) אך
השם היה מסבב הסיבה שנדדה שנת המלך, ועלו
לפניו זכרון המעשים שעברו: (ד) וכן פי' הרלב"ג:

מקורי רש"י

(א) מגילה פ"ז ח' (א) פיין מדרש פנים אמרים טוסט ב': (ב) מגילה ט"ז ב' לקח טוב: (ג) מגילה ט"ז ח' חזק בורין
פנים אמרים טוסט ב' לקח טוב ילקוט שמרני:

הַמֶּלֶךְ מִה־לַּעֲשׂוֹת בְּאִישׁ אֲשֶׁר הַמֶּלֶךְ חָפֵץ בִּיקְרוֹ וַיֹּאמֶר הָמֵן בְּלִבּוֹ
 לְמִי יִחַפֵּץ הַמֶּלֶךְ לַעֲשׂוֹת יָקָר יוֹתֵר מִמֶּנִּי : וַיֹּאמֶר הָמֵן אֶל־הַמֶּלֶךְ
 אִישׁ אֲשֶׁר הַמֶּלֶךְ חָפֵץ בִּיקְרוֹ : ה' יָבִיאוּ לְבוּשׁ מַלְכוּת אֲשֶׁר לְבִשׁ־
 בּוֹ הַמֶּלֶךְ וְסוּם אֲשֶׁר רָכַב עָלָיו הַמֶּלֶךְ וְאֲשֶׁר נָתַן בְּתֹר מַלְכוּת
 בְּרֹאשׁוֹ : ט וְנָתַן הַלְבוּשׁ וְהַסּוּם עַל־יַד־אִישׁ מִשָּׂרֵי הַמֶּלֶךְ הַפְּרָתִימִים
 וְהַלְבִּשׁוּ אֶת־הָאִישׁ אֲשֶׁר הַמֶּלֶךְ חָפֵץ בִּיקְרוֹ וְהִרְפִּיבֻהוּ עַל־הַסּוּם
 בִּרְהוֹב הָעִיר וְקִרְאוּ לִפְנֵיו כְּכֹה יַעֲשֶׂה לְאִישׁ אֲשֶׁר הַמֶּלֶךְ חָפֵץ
 בִּיקְרוֹ : י וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לְהָמֵן מֵהָרָקָת אֶת־הַלְבוּשׁ וְאֶת־הַסּוּם
 בְּאֲשֶׁר דְּבַרְתָּ וַעֲשֶׂה־כֵן לְמַרְדֵּכִי הַיְּהוּדִי הַיּוֹשֵׁב בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ אֶל־
 תִּפְּלָה דְבַר מִכָּל אֲשֶׁר דְּבַרְתָּ : יא וַיִּקַּח הָמֵן אֶת־הַלְבוּשׁ וְאֶת־הַסּוּם
 וַיִּלְבֹּשׁ אֶת־מַרְדֵּכִי וַיִּרְפִּיבֻהוּ בִּרְהוֹב הָעִיר וַיִּקְרָא לִפְנֵיו כְּכֹה יַעֲשֶׂה
 לְאִישׁ אֲשֶׁר הַמֶּלֶךְ חָפֵץ בִּיקְרוֹ : יב וַיָּשָׁב מַרְדֵּכִי אֶל־שַׁעַר הַמֶּלֶךְ

רש"י

אבן עזרא

ביקרו. המלך חפץ לעשות יקר לו (יב) : (ט) ונתון הלבוש והסום על יד איש .
 ויאמר המן בלבו. יש בדברי יחיד, כי מזה
 הכתוב נלמוד כי בנבואה נכתבה זאת המנלה,
 כי מי יודע תעלומות לב כי אם השם שיגלה
 סודו אל עבדיו הנביאים (יג) ואחרים אמרו
 כי היה דרך סברא, או המן גילה סודו אחר כן, או ביום עצמו, וכמוהו ויאמר עשו בלבי
 (ברא' כז מא) (יד) והאמת כי זאת המנלה ברוח הקדש נכתבה (טו), מצאנו למי יחפץ (טז)
 וגם ודרכו יחפץ (תה' לו כג) (יז) שני משקלים (יח) : ח יביאו. המשרתים : ואשר
 נתן בתר מלכות בראשו. יש אומרים שהרגיש שחרה המלך על כתר המלכות בעבור כבוד
 המלכות, על כן אמר ונתון הלבוש והסום, ולא הזכיר הכתר (יט) [א] והנכון בעיני שו"ו
 בראשו שב אל הסום (כ) כי יש סום של מלך ששימו כתר מלכות בראשו כאשר

יהל אור

קרני אור

[א] ור"ש י' פרמון (מערכת הערוך) פי', כו"ו תשמע במקום כ"ף, שנאמר הולת תסוב על צירך ועל על מלתו (משלי כו יד) פי' כעלל, מים קרים על נפש עיפה ושמועה טובה (שם כה כה) כשמועה, וכן יביאו לבוש מלכות אשר לבש בו המלך, וסום אשר רכב ראתה עינו (לויכ כח י) (פי' שהוא שם, היו"ד בשו"א והקו"ף בקמץ) ואת יקר תפארת גדולתו (היו"ד בשו"א והקו"ף בקמץ) ונקמן הסמוך (פי' יקר תפארת) להפריד בינו ובין תאר השם הסמוך יקר רוח איש תבונה, ולדעת ידידי הרה"ה רד"ק בעל מלואת אבן, ז"ל פה במקום "הטעם יפריש ביניהם" והקמץ יפריש ביניהם" כי שם התואר יקר בקמטות היו"ד והקו"ף ישתנה בסמיכות היו"ד בשו"א והקו"ף בפת"ח : (יב) כי שם "יקר" לרש"פ מהוראת "ההשיבות אבן יקרה, דהיינו אבן השוכה, וייקר שמו מאוד (ש"א יח ל) שנהגו הכל בזכרון שמו מורא כבוד והשיבות, וכן יתנו יקר לבעליהן ולעיל א' ב' כלומר חלוקת כבוד, וכן אשר המלך חפץ ביקרו, והוא ההשיבות הבלתי מנוי, ואינו שכיח כל כך : (יג) כ"ה (מגילה ז א) מאמר ר' אליעזר אסתר ברוה"ק נאמרה : (יד) וכן פי' הח' ז"ל שם, יתכן שגלה סודו לאחד מאוהביו, וי"א על דרך נבואה היה, והראשון קרוב אלי : (טו) פיין אות י"ג : (טז) בפתח היו"ד : (יז) בסגל היו"ד : (יח) מבנין אחד : (יט) כ"ה (פדר"א פ"ג) יביאו לבוש וגו' ואת הסום וגו' ואת הכתר אשר נתן בראשו ביום שמלכת (לגו' הספר נראה שהוא כמסרם המקרא דכתיב ואשר נתן כתר מלכות בראשו, ומפרש ליה כ"ל כחוב וכתר מלכות אשר נתן בראשו, הגרד"ל) אמר לו רשע לא דיך אלא על הכתר שבראשי, א"כ מה הנחת לי, כיון שראה המן שכעס המלך על הכתר, חזר ונתן הלבוש והסום, ולא הזכיר עוד הכתר : (כ) וכן

מקורי רש"י

(ד) מ"ה אבן גוריון פדר"א פ"ג, מניס אמרים נוסח ב', ילקוט תמנ"ח, לקח טוב : מגילה

וְהָמֶן נִדְחָה אֶל־פִּיתוֹ אֲבֵל וַחֲפוּי רֹאשׁ׃ יג וַיִּסְפָּר הָמֶן לְזֹרֶשׁ אִשְׁתּוֹ
וּלְכָל־אֹהֲבָיו אֶת כָּל־אֲשֶׁר קָרָהוּ וַיֹּאמְרוּ לוֹ חֲכָמָיו וּזְרֹשׁ אִשְׁתּוֹ אִם
מִזֶּרַע הַיְּהוּדִים מִרְדְּכָיִי אֲשֶׁר הִחֲלוֹת לִנְפֹל לִפְנָיו לֹא־תוּכַל לוֹ כִּי־
נָפֹל תִּפּוֹל לִפְנָיו׃ יד עוֹדֶם מִדְּבָרִים עָמּוּ וְסָרִיסֵי הַמֶּלֶךְ הִגִּיעוּ
וַיָּבִיאוּ לְהֵבִיא אֶת־הָמֶן אֶל־הַמִּשְׁתָּה אֲשֶׁר־עָשְׂתָה אֶסְתֵּר׃ ז א וַיָּבֹא
הַמֶּלֶךְ וְהָמֶן לִשְׁתּוֹת עִם־אֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה׃ ב וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לְאֶסְתֵּר
גַּם בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי בַּמִּשְׁתָּה הֵינִי מֵה־שְּׂאֲלֶתְךָ אֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה וְתִנָּתֶן
לִי וּמֵה־בִּקְשֶׁתְּךָ עַד־חֲצֵי הַמַּלְכוּת וְתַעֲשֶׂ׃ ג וְתֵעַן אֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה
וְהָאִמֶּר אִם־מִצְאֹתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ הַמֶּלֶךְ וְאִם־עַל־הַמֶּלֶךְ טוֹב תִּנָּתֶן לִי
נַפְשִׁי בַּשְּׂאֲלָתִי וְעַמִּי בַּבִּקְשָׁתִי׃ ד כִּי נִמְכַּרְנוּ אֲנִי וְעַמִּי לְהַשְׁמִיד
לְהָרוֹג וּלְאַבֵּד וְאֵלּוּ לְעִבָדִים וּלְשִׁפְחוֹת נִמְכַּרְנוּ הַחַרְשָׁתִי כִּי אֵין

אבן עזרא

רש"י

ירכב עליו המלך, ואין אחד מעבדי המלך
רשאי לרכוב עליו וזה דבר ידוע (כא):
יב נרחף. מעצמו והוא אבל וחפוי ראש
פעול (כב) והטעם שכסה ראשו (כג) והעד
ופני המן חפו (כד), והוא סגורת ויחפהו
(דה"ב ג ח) ואם הוא בבנין אחר (כה):
יג ויאמרו לו חכמיו. בבוא איד הרשע לא
יתנבאו אוהביו עליו טוב (כו): ג הנתן לי
נפשי. הטעם אין שאלתי כי אם נפשי, ומה
נכבד טעם תנתן לי (א) [א]: כי נמכרנו.
מבנין נפעל, והטעם אחר סכרנו (ב), והנה
והתסכרתם (דבר' כח פח) שהם יסכרו עצמם
ואין קונה (ג): ד ואלו. כמו ואלו חיה אלף
שנים (קהלת ו ו) והאלף נוסף (ד) והטעם כי נמכרנו להשמיד, ואלו נמכרנו להונתנו
עבדים ושפחות הייתי מחרשת, כי אין הצרה הזאת הבאה עלינו שזה בעינינו מאוסה אעפ"י
שאין למעלה ממנו אחר הריגה (ד'), כדי שלא יבא המלך לירי נזק במחשבתו (ה) והנה

ולתעניתו (ה): אבל וחפוי ראש. רבותינו
פירשו הדבר במס' מגילה (ו): (יג) אשר
החלות לנפול וגו': אמרה אומה זו נמשלו
לכוכבים ולעפר כשהם יורדים יורדים עד
לעפר וכשהם עולים עולים עד לרקיע ועד
הכוכבים (ז): (ג) הנתן. לי נפשי. שלא אהרג
בי"ג בחדר סגורת גזירת הריגה על עמי
ומולדתי: ועמי. יתן בבקשתי שלא יהרגו ואם
תאמר מה איכפת לך כי איככה אוכל וראיתי
וגו': (ד) כי אין הצר שזה בנזק המלך.

קרני אור

יהל אור

עליו המלך, ואשר נתן כתר מלכות בראשו, כלומר כאשר
ניתן כתר מלכות בראשו, כלומר ביום שנחמנה:
[א] היה מנהג הפרסיים חלס היה לו שאלה לפני
המלך בעבור אחר יכשר לו לדבר דברים בעבור
עליו המלך, ואשר נתן כתר מלכות בראשו, כלומר כאשר
ניתן כתר מלכות בראשו, כלומר ביום שנחמנה:
[א] היה מנהג הפרסיים חלס היה לו שאלה לפני
המלך בעבור אחר יכשר לו לדבר דברים בעבור
עליו המלך, ואשר נתן כתר מלכות בראשו, כלומר כאשר
ניתן כתר מלכות בראשו, כלומר ביום שנחמנה:
[א] היה מנהג הפרסיים חלס היה לו שאלה לפני
המלך בעבור אחר יכשר לו לדבר דברים בעבור

פי' העקדה והרלכ"ג: (כא) וע"כ לא הוצרך לומר
ברכיבת הסוס הכתר, כי זה מעצמו יוכן אחר שאין
להפיל דבר, וכן פי' הרלכ"ג, ולא זכר הכתר לקצר
המאמר: (כב) הוא בינוני פעול: (כג) כדי שלא
יכירוהו ויתעללו בו: (כד) ופעל הפה לא נשתמש כ"א על עטיפת פנים וכסוי מלך הבושה והאכל וכן
זרש לו הפוי (ש"כ טו ל): (כה) כי ויחפהו זהב הוא מבנין הכבד, וחפו הוא מבנין הקל: (כו) כל
זמן שאדם שרוי בשמחה מרוב כל אוהביו רבים, נהפך הגלגל עליו? סוכר הוא שהם עדיין אוהביו,
אכל הם נהפכים כרגע להכמיו, נותנים לו מועצות הכמה והולכים להם (הואיל משה):
(א) שהוא לשון מתנה: (ב) והוא מבנין נפעל והטעם איש אחר מחר אותנו: (ג) וכן פי' הח' ז"ל
שם, והתמכרתם אינו כמו וגמכרתם (פי' מבנין נפעל שפי' ע"י אחר) רק פירושו אחס
תבקשו למכור עצמכם ואין קונה (כי והתמכרתם מבנין התפעל): (ד) ומלת "אלו" הוא מלת הקשור
לקשר שני משפטים ביחס הזמן הקודם והמאוחר, או הסבה והמסובב, "אם" "אף אם" ולא נמלא כי
זה שתי פעמים אלו, ומקורה ארמית מורכבת מן אן לו ורגיל הרבה בתרגומים ובמשנה (רש"י פ) וכן
באן היה ל"ל ולו נמכרנו: (ד') פי' חוץ מהריגה חוץ גרה גדולה למעלה הימנה: (ה) שיאבד העשרת

מקורי רש"י

(ח) מגלה ט"ז א', אבא גוריון, פנים אמרים נוסף א' ט"ז א', פור"א פ"ג, אבא גוריון, פנים אמרים נוסף ב'
עב' אסתר פי' ו' לקח טוב, ילקוט שם: ו' עיין מגילה לקח טוב: ו' מגילה שם פנים אמרים נוסף א', לקח
עב

הַצֵּר שׁוּה בְּנֹק הַמֶּלֶךְ : ה וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אֶחָשׁוּרֹשׁ וַיֹּאמֶר לְאַסְתֵּר
הַמַּלְכָּה מִי הוּא זֶה וַאֲיִזָּה הוּא אֲשֶׁר־מָלְאוּ לָבוֹ לַעֲשׂוֹת כֵּן :
וַתֹּאמֶר אֶסְתֵּר אִישׁ צַר וְאוֹיֵב הֵמֶן הָרַע הַזֶּה וְהֵמֶן נִבְעֵת מִלִּפְנֵי
הַמֶּלֶךְ וְהַמַּלְכָּה : וְהַמֶּלֶךְ קָם בַּחֲמָתוֹ מִמִּשְׁתֵּה הַיַּיִן אֶל־גִּנַּת
הַבַּיִת וְהֵמֶן עָמַד לִבְקֹשׁ עַל־נַפְשׁוֹ מֵאַסְתֵּר הַמַּלְכָּה כִּי רָאָה כִּי־כִלְתָּהּ
אֵלָיו הָרַעַה מֵאֵת הַמֶּלֶךְ : ה וְהַמֶּלֶךְ שָׁב מִגִּנַּת הַבַּיִת אֶל־בֵּית מִשְׁתֵּה
הַיַּיִן וְהֵמֶן נָפַל עַל־הַמַּטָּה אֲשֶׁר אֶסְתֵּר עָלֶיהָ וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ הֲגַם
לְכַבּוֹשׁ אֶת־הַמַּלְכָּה עִמִּי בַּבַּיִת הַדָּבָר יָצָא מִפִּי הַמֶּלֶךְ וּפְנֵי הֵמֶן

רש"י

אבן עזרא

אינו חושש בנזק המלך שאלו רודף אחר
הנאתך היה לו לומר מכור אותם לעבדים
ולשפחות וקבל הממון או החיה אותם להיות
לך לעבדים הם וזרעם א' : (ה) ויאמר
המלך אחשוורוש ויאמר לאסתר
המלכה. כל מקום שנאמר ויאמר ויאמר
שני פעמים אינו אלא למדרש ומדרשו של
זה בתחלה היה מדבר עמה ע"י שלית
עכשיו שידע שמספחת מלכים היא דבר
עמה הוא בעלמו ב' : (ו) כי בלתי.
נגמרה הרעה והשגאה והנקמה : (ח) והמן
נופל. המלאך דחפו ג' : על המטה אשר
אסתר עליה. דרכן היה ליטב בסעודה
על לידן ע"ג המטות כמו שאמר בראש
הספר מטות זהב וכסף לבני המטה : הגם

הצר שם, כמו צר ומצוק מצאוני (תה' קיט
קמנ) (ו), או פי' הצר שם התואר (ז) כי
אין האויב שוה נזק למלך (ח) ומלת נזק
בלשון ארמית (ט) לא להוא נזק (דניאל ו'
ג) (י) : ה ויאמר המלך
אחשוורוש ויאמר. פעמים להורות שהמלך
בעם מיד, ומרוב כעסו אמר במהירות מי
הוא זה פעמים, כאומרו בכעסו מי זה את
אמור, מי זה אמור מהרה (יא) : ו תי' נבעת.
שרש (יב) והטעם כמו נבהל, מגזרת והנה
בעתה (ירמיה יד יט) (יג) : ז כי בלתי. כמו
כי בלה היא (ש"א כ לג) (יד) : ח והמן
נופל. שהיה מתחנן ומשתחווה לרגליה,
וכראותו כי שב המלך נפל מרוב פחדו ודרך
הדרש ידועה (טו) : לכבוש את המלכה. כינוי
לשכיבה (טז) [ב] שתהיה תחת רשותו, והנה
יכריחנה, וכמוהו וכבשוה (ברא' א כח) (יז)
וטעם עמי שאני ראיתי זה (יח) : חפו.
המשרתים (יט) והטעם כמו פניו כי בן משפח
מלכי פרס שיכנסו עבדי המלך פניו מי שכנס עליו המלך עוד המלך וזה דבר
ידוע בספרי פרס (כ) :

יהל אור

קרני אור

נמשו קודם : [ב] ואולי מלת לכבוש הוא סיוע לכבוש
רק מפני הכבוד כלפי אסתר המלכה נשתנה המלה :
(ח) פי' כי לא יסוה הצר בכל צון שיש לו בנזק
ארמית ואין לו חצר במקרא : (י) וכן ואסתם מלכים
וכביאים על הרוב מתורגם בלשון
דינאיק בגזרא הדין, לא נגענוך (שם שם כט) לא אנזיקך : (יא) אינו כפל דבר, אכל רוצה לומר
שאמר לה פעם אחר פעם
בעת : (יג) רק בעתה שם, ונבעת הנו"ן נפעל, ולמ"ד הפועל נכלעת בדגש : (יד) בענין גזרה, כמו
כלה וגזרזה (ישעי' י כג) שנשלמה הגזרה : (טו) שבה מלאך ודחפו והנה בפדר"א (פ"ג) שמיכאל דחפו
להמן, ובתרגום כאן כתוב שגבריאל דחפו : (טז) כי מלת כבישה הוא כמו שכיבה, וכ"ה בתרגום "אלהין
למשכב עם מלכתה" : (יז) שענינו הרדוי וההכרח, ולא המלא לשון כבישה נופל על דבר לוקה, והנאחז
ברצון : (יח) כי המלך היה בנינת הבית : (יט) מלת חפו ענינו כסוי, תרגום ייכס (שמות י טו) והפא,
והוא פועל יוצא : (כ) ומספרים על אחד ממלכי פרס sebah sefi שמו שאלה מזהיריו הוליא מפיר
דבר נחוק עליו, והמלך קם והלך לו, וגם האיש בדעתו כי כלתה אליו הרעה מאת המלך שב תיכף

מקורי רש"י

טוב : (א) פתיחתה דאסתר סי' ג' : ב) מגילת ט"ז ח' לקח טוב : ג) מגילת שם פדר"א פי' לקח טוב :
במד'

חפוי: ויאמר תרבונה אחר מן-הסורים לפני המלך גם הנה העין אשר-עשה המן למרדכי אשר דבר-טוב על-המלך עמד בבית המן גבה חמשים אמה ויאמר המלך תלהו עליו: ויתלו את-המן על-העץ אשר-הבין למרדכי וחמת המלך שככה: ס ח א ביום ההוא נתן המלך אחשוורוש לאסתר המלכה את-בית המן צרר היהודיים יתיר י"ד ומרדכי בא לפני המלך כיהגידה אסתר מה הוא-לה: נ ויסר המלך את-טבעתו אשר העביר מהמן ויתנה למרדכי ותשם אסתר את-מרדכי על-בית המן: ס ג ותוסף אסתר ותדבר לפני המלך ותפל לפני רגליו ותבקד ותתחנן-לו להעביר את-רעת המן האגני ואת מחשבתו אשר השב על-היהודים: ד וישט המלך לאסתר את שרביט הזהב ותקם אסתר ותעמד לפני המלך: ה ותאמר אם-על-המלך טוב ואם-מצאתי חן לפניו וכשר הדבר לפני המלך וטובה אני בעיניו יכתב להשיב את-הספרים מחשבת המן בן-המדתא האגני אשר כתב לאבד את-היהודים אשר בכל-מדינות המלך: ו כי איכבה אוכל וראיתי ברעה אשר-ימצא את-עמי

אבן עזרא

רש"י

לכבוש. לי תימה הוא. לכבוש לאנוס בחזקה כמו וכבשה הארץ ד: (ט) גם הנה העץ. גם רעה אחרת עשה שהבין העץ לתלות אוהבו של מלך שהליל המלך מסס המות: (א) מה הוא לה. איך הוא קרוב לה א: (ג) להעביר את רעת המן. המן, כי עושה רב היה לו, גם עבדים ושפחות, כי אין אחר המלך גדול ממנו: ג ושעם והוסף אסתר. בעבור כי כל שאלתה היתה להשמיר המן ד: (ז) וה וכשר הדבר. טוב (ה) וכמוהו איזה יכשר (קהלת יא ו) (ה*), בכושרות (תה' פח ז) (ו): ו כ"ף איכבה אוכל. כפול (ו) ויש אומרים שהם שתי מלות כמו איפה (ס) כי מצאנו איכה תרעה (ש"ה א ז). (ע) ששעמו כשעם איפה (י) איכבה אוכל לחיות (יא): גו"ן באבדן. במקום מ"ם (יב)

יהר אור

ומיד לביתו, ואחר שעה שלח המלך והתכו את ראשו (הואיל משה): (כא) כ"ה (פדר"א פ"ג) מה עשה חליהו ז"ל נדמה כתרבונה אחד מסורים המלך: (כב) וכאשר תלו אותו אז שככה חמתו: (כג) כי מלת והשכותי בהעלם האות הכפול. הוא מכנין הכבד הנוסף וזה קל: (ה) כי עד עתה לא הזכירה מולדתה: (ז) זה בנין הפעיל היואל לשלישי ופי' תהשורוש עשה והעביר העצמת מיד המן לידו: (ג) יוסף העביר את העם ממקומם למקום אחר: (ד) וכיון שתלו אותו והשמידו, הוסיפה שאלה אחרת, לז"א ותוסף:

מקורי רש"י

ד) במד' ל"ב כ"ב: א) לקח עוז:

וַאִיכָכָה אוֹכַל וְרָאִיתִי בְּאַבְדֵּן מוֹלַדְתִּי : ס וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אַחֲשֵׁרוּשׁ
 לְאַסְתֵּר הַמַּלְכָּה וּלְמַרְדֳּכִי הַיְּהוּדִי הִנֵּה בֵּית־הַמָּן נָתַתִּי לְאַסְתֵּר
 וְאַתָּה תִּלְווּ עַל־הָעֵץ עַל אֲשֶׁר־שָׁלַח יָדוֹ בַּיְּהוּדִים יתֵּר יוֹד : ח וְאַתֶּם
 כָּתְבוּ עַל־הַיְּהוּדִים בְּטוֹב בְּעֵינֵיכֶם בְּשֵׁם הַמֶּלֶךְ וְחַתְמוּ בְּטַבַּעַת
 הַמֶּלֶךְ כִּי־כָתַב אֲשֶׁר־נִכְתַּב בְּשֵׁם־הַמֶּלֶךְ וְנִחְתָּמוּ בְּטַבַּעַת הַמֶּלֶךְ
 אֵין לְהָשִׁיב : ט וַיִּקְרָאוּ סְפָר־הַמֶּלֶךְ בַּעַת־הַחַיָּא בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי
 הוּא־חֹדֶשׁ סִיוֵן בְּשָׁלוֹשָׁה וָעֶשְׂרִים בּוֹ וַיִּכְתַּב בְּכָל־אֲשֶׁר־צִוָּה מַרְדֳּכִי
 אֶל־הַיְּהוּדִים וְאֶל הָאֲחֵשְׁדָּרָפָּנִים וְהַפָּחוֹת וְיִשְׂרֵי הַמְּדִינֹת אֲשֶׁר מֵהֶדֶר
 וְעַד־כּוּשׁ שֶׁבַע וָעֶשְׂרִים וּמֵאָה מְדִינָה מְדִינָה וּמְדִינָה כָּתְבָהּ וְעַם
 וְעַם בְּלִשְׁנוֹ וְאֶל־הַיְּהוּדִים כָּתְבָם וְכָל־שׁוֹנָם : י וַיִּכְתַּב בְּשֵׁם הַמֶּלֶךְ
 אַחֲשֵׁרוּשׁ וַיְהִי־לָהֶם בְּטַבַּעַת הַמֶּלֶךְ וַיִּשְׁלַח סְפָרִים בְּיַד הָרָצִים בַּסּוּסִים

אבן עזרא

רש"י

או הוא לשון נקבות (יג) והטעם באבדן נפשות מולדתי (יד) , ויותר טוב היות באבדן שם הפועל כמו סכת חרב והרג ואבדן (למטה ט ה) והנו"ן נוסף (טו) כי משקלי שמות הפעלים משתנים (טז) : ח ונחתום. שם הפעל (יז) והטעם ונחתום נחתם (יח) במשקל כי נכסוף נכספת (ברא' לא ל) (יט) יש לשאול למה כתב מרדכי להרג שונאי היהודים, ורב לו ולהם שימלטו, דע כי חכם גדול היה, והנה אחשורוש אמר לו עשה כל מה שתוכל כדי לסלט עמך, כי הספרים הראשונים שכתב המן נכתבו בשמי ונחתמו בטבעתי לא אוכל להשיבם, כי בן דת סרי ופרם, והער בדבריו דניאל, שלא היה יכול דריוש להצילו (כ), והנה הוצרך מרדכי לכתוב כן, דעו שהמלך צוה להסן שהיה משנה למלך שיכתוב כתב בשם המלך, ונתן לו המלך טבעתו להתום בה שיהרגו היהודים את אויביהם בשלשה עשר לחודש אדר והנה הסן הפך הדבר שיהרגו היהודים ביום הנזכר, וכאשר ידע המלך מחשבתו הרעה תלוהו על העץ על אשר שלח ידו ביהודים הפך רצון המלך, וזה פירוש ובבואה לפני המלך (כא), כאשר אפשר (כב) והנה העד הנאמן (כג), שנתלה המן וצוה המלך להכתב ספרים אחרים ונחתמו בטבעתו כרצונו הראשון וזהו ונהפוך הוא : ט מהורו. סוף שמאלית מלכותו (כד) : י רכבי

יהל אור

כמו באזדס : (יג) כי סימן הרכים זכנוים מ"ס וסימן הרבות : (יד) וקאי על הנפשות : (טו) וכן פי' הרד"ק : (טז) כי כאן אבדן ושם אבדן והכל אחד : (יז) מקור, ועיין בס' (שפה : כ) ברורה שער בצעלי הכפל שכתב שהוא על דעת ר"מ הכהן, ומשמע שם חבל לא מדעת עצמו, וכאן פי' מדעת עצמו עיין מזין שפה שם, מה שביאר בזה : (יח) והסר מלה נחתם : (יט) עיין פי' הח' ז"ל שם : (כ) ואפילו המלך שהיה הפך להציל את דניאל לא היה יכול : (כא) ואמר המלך עם הספר ישוב מהשנתו הרעה, פי' עם הספרים השניים שניתן ליהודים

מקורי רש"י

(ב) עיין (סנהד' כ"ב א') כתב עברי, לא נשמע כל פיקר, שנאמר ליהודים ככתבם וכלשונם, מה לשונם לא נשמעם סוף כתבם לא נשמעם :

רָכַבִּי הָרָכָשׁ הָאֲחֻשְׁתָּרְנִים בְּנֵי הָרַמְכִּים : יֵא אֲשֶׁר נָתַן הַמֶּלֶךְ לַיהוּדִים | אֲשֶׁר בְּכָל־עִיר־וָעִיר לְהַקְהֵל וּלְעִמּוֹד עַל־נַפְשָׁם לְהַשְׁמִיד לְהַרְגַּם בְּסָם כ"י וּלְהַרְגוֹ בַּיּוֹם וּנְפָקָא מִינָהּ לְדִינָא וּלְאַבְדֹּת אֶת־כָּל־חַיִּל עִם וּמְדִינָהּ הַצָּרִים אֹתָם טָף וְנָשִׁים וְשָׁלָלָם לָבוֹז : יב בְּיוֹם נֶאֱחָד בְּכָל־מְדִינֹת הַמֶּלֶךְ אֲחֻשְׁרוּשׁ בְּשָׁלוּשָׁה עֶשֶׂר לַחֹדֶשׁ שְׁנֵים־עֶשֶׂר הוּא־חֹדֶשׁ אָדָר : יג פֶּתִישָׁגָן הִכְתֵּב לְהַגִּיתָן דָּת בְּכָל־מְדִינָהּ וּמְדִינָהּ גָּלוּי לְכָל־הָעַמִּים וְלַחַיּוֹת הַיְּהוּדִים יִתִּיר יוֹד עֲתוּדִים עֲתִידִים קָרִי לְיוֹם הַזֶּה לְהַנָּקָם מֵאִיְבֵיהֶם : יד הָרָצִים רָכַבִּי הָרָכָשׁ הָאֲחֻשְׁתָּרְנִים יֵצְאוּ מִבְּהֵלִים וּדְחוּפִים בְּדַבַּר הַמֶּלֶךְ וְהָדָת נִתְּנָה בְּשׁוֹשָׁן הַבִּירָה : טו וּמִרְדֵּכִי יֵצֵא מִלִּפְנֵי הַמֶּלֶךְ בְּלָבוּשׁ מַלְכוּת תְּכֵלֶת וְחֹר וְעֹטְרָת זָהָב גְּדוּלָּה וְתַכְרִיךְ בּוּץ וְאַרְגָּמָן וְהָעִיר שׁוֹשָׁן צִהְלָה וְשִׁמְחָה : טז לַיהוּדִים הִיתָה אֹרֶחַ וְשִׁמְחָה וְשִׁשָׁן וִיקָר : יז וּבְכָל־מְדִינָהּ וּמְדִינָהּ וּבְכָל־עִיר וָעִיר מְקוֹם אֲשֶׁר דִּבֶּר־הַמֶּלֶךְ וְדָתוֹ מִגֵּיעַ שִׁמְחָה וְשִׁשָׁן לַיהוּדִים מִשָּׁתָה

רש"י

אבן עזרא

הרצ"ט. רוכבי סוסים שלום להם לרוץ : האחשתרנים. מין גמלים הממהרים לרוץ ג) : (יא) ושללם לבוז. כאשר נכתב צראשונות והם צבזה לא שלחו את ידם שהראו לכל שלא נעשה לשם ממון : (יג) פתישגן. אגרת מפורש : (יד) מבוהלים. ממהרים אותם לעשות מהרה לפי שלא היה להם פנאי שהיה להם להקדים רצים הראשונים להעבירם : (טו) ותכריך בויץ. מעטה בון יושב בחושך ויוצא לאור העולם שהוא הפך בלא אמצעי (לה) , בן היה דבר ישראל (לו) : יז מגיע. מבנין נוסף (לז) רק הוא פועל עומד (לה) וכן הגעת למלכות (לעיל ד יד) :

יהל אור

קרני אור

[א] ראיתי בני רכבי סעדיה גלון כי בג' מקומות במגלה נמצא חשך מורכב, לחשורוס, פי' גדול ורחש, לחשורפני, גדול דר פנים, דר בפנים ורחש פני המלך, לחשורנים גדול מחרי מינים, והם הפרדים שהם תרנים מתרין מינים מחמור וסוכיא, וכיח רמכה בלשון ערבי, והו' בני הרמכים, ופי' חשך בלשון מדי גדול (הגלוי לכריק"ס) :

הם הסוסים קלי המרון, ולפי דברי געזעניוס הוא שם נגזר מלשון ערבי שבו שרש רכש מורה דהיות הסוס ומרולתו אחד מסוגי מין הסוסים הנכבדים ביותר : (כו) פי' הפרדים שאמותיהם סוסיא : (כז) וכן נקרא בלשון ערבי רמכה : (כה) הם חוקים יותר ממי שאמותיהם אחונות, כי הם מתמידים מאוד בהליכה עלי עיפות : (כט) תכריכין, והוא הקבוצ מל"מ תכריך, ובת"י על הפ', ולא נתתי ממנו למת (דברים כו יד) ולא יהצין מניה תכריכין לעמי נפש : (ל) וע"ש זה נקרא תכריך על שם שהאדם כורך עצמו ומתעטף בו : (לא) וחרגוס אמכנסי בד (ויקרא טו ז) מכנסי דבון : (לב) ומקורו בערבי בון כהוראת הגוון הלבן, ונקרא מין זה כן לפי שהוא לבן ונקי ביותר, ועיין (לעיל א ו) : (לג) עיין (לעיל א ז) : (לד) וכן פי' הח' ז"ל (הה' קד טו) עה"פ, להחיל פנים משמן, לתקן להאיר" ועיניו קרוב כמו להחיר : (לה) פי' שיהיה איוזה הפסק בין האור ובין החשך : (לו) שיצאו בפעם אחת פתאום מחשך לאור : (לז) פי' מהבנין הכבד הנוסף : (לה) ואינו יוצא כמו הפעיל, ושרשו נגע, ופ"ח הפעל חטרה :

מקורי רש"י

ג) לקח טוב :

וַיּוֹם טוֹב וּרְבִים מַעֲמֵי הָאָרֶץ מִתִּיהָדִים כִּי־נִפְלַּ פָּחַד־הַיְּהוּדִים עֲלֵיהֶם :
 ט א וּבְשָׁנִים עָשָׂר הָדָשׁ הוּא־חָדָשׁ אֲדָר בְּשָׁלוֹשָׁה עָשָׂר יוֹם בּוֹ אֲשֶׁר
 הִגִּיעַ דְּבַר־הַמֶּלֶךְ וְדָתוֹ לַהֲעִשׂוֹת בַּיּוֹם אֲשֶׁר שָׁבְרוּ אֲבֵי הַיְּהוּדִים
 לְשָׁלוֹשׁ בָּהֶם וְנִהְפֹּךְ הָיָא אֲשֶׁר יִשְׁלַטוּ הַיְּהוּדִים הַמָּה בְּשִׁנְאֵיהֶם :
 ב נִקְהָלוּ הַיְּהוּדִים בְּעָרֵיהֶם בְּכָל־מְדִינֹת הַמֶּלֶךְ אַחֲשֹׁרוֹשׁ לְשַׁלַּח יָד
 בַּמִּבְקָשִׁי רַעְתָם וְאִישׁ לֹא־עָמַד בַּפְּנֵיהֶם כִּי־נִפְלַּ פָּחַדָם עַל־כָּל־
 הָעַמִּים : ג וְכָל־שָׂרֵי הַמְּדִינֹת וְהָאֲחֻשָׁרִפָּנִים וְהַפָּחוֹת וְעֹשֵׂי הַמְּלָאכָה
 אֲשֶׁר לַמֶּלֶךְ מִנְּשָׂאִים אֶת־הַיְּהוּדִים כִּי־נִפְלַּ פָּחַד־מֶרְדֵּכִי עֲלֵיהֶם :
 ד כִּי־גָדוֹל מֶרְדֵּכִי בְּבֵית הַמֶּלֶךְ וְשָׁמְעוּ הוֹלֵךְ בְּכָל־הַמְּדִינֹת כִּי־הָאִישׁ
 מֶרְדֵּכִי הוֹלֵךְ וְגָדוֹל : ה וַיָּבֹאוּ הַיְּהוּדִים בְּכָל־אֲבֵיהֶם מִכַּת־חֶרֶב וְהָרָג

אבן עזרא סג"א בלמ"ד מ"ש י רש"י

מתייהדים. מלה זרה (לט) ויאמר ר' יונה טלית העשוי להתעטף (ד) : (יז) מתייהדים.
 המדקדק כי מואת המלה גלמוד כי מלת מתגיירים (ה) : (ג) ועושי המלאכה. אותם
 תורמין נכונה (מ) כי יו"ד יהודה איננה עיקר (מא) והנה שב במלת מתייהדים שורש (מב)
 נם הוסיף ואמר מדיח ומליח (מג) הנו כמו את מוצאך ואת מובאך (ש"ב ג כה) כי היה ראוי
 להיותו מובאך (מד) רק בא על דרך חבירו (מה) ולא אמר כלום, כי וי"ן מובאך אם נוסף אינני
 תמה (מו) כי אותיות אה"ו נמצאו נוספים בין בראש המלה ובין באמצע ובין בסוף, נם
 יעדרו (מז) ואין כן מ"ם מדיח ומליח, ותשובה על מלת תורמין מה שאמרו רבותינו ז"ל לשון
 מקרא לחוד, ולשון תלמוד לחוד (מה) ויתכן היות מתייהדים שיתיחסו על שבט יהודה (מט) והנה
 יהיה בדקדוק יפה (נ) : א אשר שברו. כמו עיני כל אליך ישברו (תה' קמה טו) (ס) :
 ונהפוך הוא. שם התואר מבנין נפעל (ז) : ב נקהלו היהודים. לאות כי היה להם ערים
 בשושן (ג) : ד הלך וגדל. שם הפועל מבנין הקל (ז) והנה הוא בשם התואר (ה) :

יהל אור

(לט) מפני ששם יהודה נגזר מן הודלה, וא"כ היו"ד מן יהודה איננה מן השרש, לפי שיו"ד השרש נכלע ביו"ו כדין נהי פ"א יו"ד, ורוכ תשמישה בצנין הפעיל, והנה במלת מתייהדים נראה כאילו היו"ד שרשית ולפיכך היא מלה זרה : (מ) כי שרש תרומה רוס מנחי העי"ן, בקל רס, ובהפעיל הריס, והתי"ו במלת הרומה תוספת לסימן המשקל, והז"ל השרישו התי"ו ואמרו תרוס במקום הריס, וכמו שאמרו מתייהדים מגזרת יהודה : (מא) כי הוא מגזרת אודה את ה' (צרא' כס לה) ואיננו שרש בתיבה : (מב) והשווה אותן ר' יונה המדקדק אותן הכ' מלות זה לזה, כי לפי דעתו נשתנה לפעמים אות שרשית במלה כפי הצורך, ולהקל על הכתב : (מג) והוא בדרז"ל מדיח ומליח, והנה מדיח שרשו דחה, והת"ס לסימן כינוי, ומליח המ"ם שרש, והיה ז"ל ממליח, אלא לפי ששם מדיח אמר ג"כ מליח דומה לה על משקלה : (מד) הוי"ו בין הצי"ת והאל"ף : (מה) לפי שאמר מונמך יאמר ג"כ מובאך : (מו) אין לתמוה ע"ז : (מז) וא"כ אם היא נוספת או נחסרת אין מן התימה : (מח) עיין (תוי"ט תרומות פ"א מ"א) אחר

שהביא לשון הרמז"ס, מה שאמרו בכל המשנה חרס, ותורס, ויתרוס, ומה שהקשו בפלי הלשון האחרונים ע"ז ולומרים, כי השרש הריס ומריס ויריס, ותירץ הרמז"ס שם ואמר שזו אינה קושיא עיי"ש, וע"ז סיים התיו"ט שם וכתב, אצל ראיתי להראב"ע ז"ל בפי' למגלת אסתר במלת מתייהדים, כתב על מלת תורמין, שהוא בכלל מאמרים ז"ל לשון מקרא לחוד ולשון הגמרא לחוד, ומאמר זה אמרו על משנה ב' פי"א דחולין (קלו) ועיין במשנה י"ג פ' בתרא דעירובין ומשנה ב' פ"ק דפסחים : (מט) פי' שהיו מתייהדים אל משפחת יהודה ואמרו שהם מכני יהודה, ואין הכוונה ששבו לתורת יהודה : (נ) ויהיה א"כ פעל נגזר משם פרטי יהודה, וכן כתב בס' (נחות סער השמות) וסיים "אעפ"י שאלע כי רבים יתמהו מזה הפירוש שפירשתי" ועיין (ס' מאונס דף יט ב, ס' השם דף ג א, ובהקדמתו לשפה ברורה) :

(א) וענינו חקוה ותוהלת : (ב) עבר מצנין נפעל לגזרת פעול : (ג) עיין (לעיל א ב) : (ד) הוא מקור הצנין הקל : (ה) כי המקור היה

בקורי רש"י

(ד) עיין פי' הראב"ע : (ה) עיין פי' הראב"ע :

וַאֲבָרְחָן וַיַּעֲשׂוּ בְשִׁנְאֵיהֶם כְּרִצּוֹנָם : י וּבְשׁוֹשַׁן הַבִּירָה הִרְגוּ הַיְּהוּדִים
וְאֶבְדַּר חֲמֵשׁ מְאוֹת אִישׁ בְּרָאשׁ הָרֶף וְאֵת בְּסוּפָהּ וְצִדִּיק לְכוֹתָבָם כַּעֲיֵן שִׁירָתָהּ הָאֵיזֶנּוּ וּבְרֶף אַחֵר
לְבָדוֹ אִישׁ : ז וְאֵת פֶּרֶשְׁנֵהָא וְאֵת דִּלְפּוֹן וְאֵת אֶסְפֵּתָא : ח וְאֵת
פּוֹרְתָא וְאֵת אֲדִלְיָא וְאֵת אֲרִידְתָּא : ט וְאֵת פֶּרְמִשְׁתָּא וְאֵת אֲרִיסִי
וְאֵת אֲרִידִי וְאֵת וִיחָא : י עֶשְׂרֵת בְּנֵי הָמֶן בְּן־הַמֶּדְתָּא צִוְּר
הַיְּהוּדִים הִרְגוּ וּבִבְזָה לֹא שָׁלְחוּ אֶת־יָדָם : יא בַּיּוֹם הַהוּא בָּא מִסְפֵּר
הַתְּרוּגִים בְּשׁוֹשַׁן הַבִּירָה לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ : יב וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לְאַסְתֵּר
הַמַּלְכָּה בְּשׁוֹשַׁן הַבִּירָה הִרְגוּ הַיְּהוּדִים וְאֶבְדַּר חֲמֵשׁ מְאוֹת אִישׁ וְאֵת
עֶשְׂרֵת בְּנֵי־הָמֶן בְּשָׂאֵר מְדִינֹת הַמֶּלֶךְ מִהָ עָשׂוּ וּמִתְּשַׁלְּתֶךָ וַיִּנָּתֶן
לָךְ וּמִתְּבַקֶּשֶׁתְךָ עוֹד וְתַעֲשִׂי : יג וְהָאָמֵר אֶסְתֵּר אִם־עַל־הַמֶּלֶךְ
טוֹב יִנָּתֶן גַּם־מָחָר לַיְּהוּדִים אֲשֶׁר בְּשׁוֹשַׁן לַעֲשׂוֹת כְּדַת הַיּוֹם וְאֵת
עֶשְׂרֵת בְּנֵי־הָמֶן יִתְּלוּ עַל־הָעֵץ : יד וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לַהֲעֲשׂוֹת כֵּן וְתִנָּתֶן
דָּת בְּשׁוֹשַׁן וְאֵת עֶשְׂרֵת בְּנֵי־הָמֶן תִּתְּלוּ : טו וַיִּקְהֲלוּ הַיְּהוּדִים יְתִיר וְיֹד
אֲשֶׁר־בְּשׁוֹשַׁן גַּם בַּיּוֹם אַרְבַּעַת עָשָׂר לְחֹדֶשׁ אֲדָר וַיִּהְרְגוּ בְּשׁוֹשַׁן
שְׁלֹשׁ מְאוֹת אִישׁ וּבִבְזָה לֹא שָׁלְחוּ אֶת־יָדָם : טז וְשָׂאֵר הַיְּהוּדִים
אֲשֶׁר בְּמְדִינֹת הַמֶּלֶךְ נִקְהָלוּ וַעֲמַד עַל־נַפְשָׁם וְנוֹחַ מֵאִיְבֵיהֶם וְהִרְגוּ

רש"י ס' עזרא ס' ש"ן עזרא ס' ארכא ס' עזרא אבן עזרא

(י) עשרת בני המן. ראיתי בסדר עולם (ו) אלו עשרה שכתבו סטנה על יהודה וירושלים כמ"ס בספר עזרא ובמלכות אחשורוש כתחלת מלכותו כתבו סטנה על יהודה וירושלים ומה היא הסטנה לבטל העולים מן הגולה כימי כורש שהתחילו לבנות את הצית והלשינו עליהם הכותים והחדילים וכשמת כורש ומלך אחשורוש והתנשא המן ודאג שלא יתעסקו אותן סבירושלים בצנין ושלחו בשם אחשורוש לשרי עבר הגהר לבטל (ז) ובבזה לא שלחו את ידם. שלא יתן המלך עין לרה צממון : (יג) ואת עשרת בני המן יתלו על העץ. אותן שנהרגו : (יד) ותנתן דת.

ידל אור

קרני אור

ראוי להיות הלך אלא נכתבה כשם התואר : [א] וכ"ה (מדרש לקט טוב) שברחו מן העולם של סהדי (ו) הוא מקור שנקרא שם הפועל, והכוונה כמו לאבד : (ז) במקום לדבר : (ח) פי' כי שם יורה על ירדתם, מלשון אריד כשיהי' (תה' נח ג) ופורה ראש ולענה (דבר' כט יז) : (ט) כי שרשו בוז מכפולי העי"ן : (י) ז"ל רנה, פי' על משקל רנה ששרשו רנן : (יא) בזה שינקמו מאויביהם : (יב) וזה היה בשושן הבירה במקום הארמון ששם היו אנשי מרדכי : (יג) ז"ל "והיהודים" בלא מלת "הם" : (יד) וזה היה בעיר שושן : (טו) כי זה היה בעיר שושן במקום מושב היהודים : (טז) מפתח גזירת

מקורי רש"י

(ו) ככ"ט : ז) עיין בהערות ומקומים לסד"ע לדידי' כרס"ג ט' בער רלענער כ"י מה שזכיר שם : עיין 11 2

בשנאיהם חמשה ושבועים אָרְף וּבְבוֹהָה לֹא שָׁלְחוּ אֶת־יָדָם: י' בַּיּוֹם־
שְׁלוֹשָׁה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ אֲדָר וְנֹחַ בְּאַרְבַּעַה עָשָׂר בּוֹ וַעֲשֵׂה אֹתוֹ יוֹם
מִשְׁתָּה וּשְׂמִיחָה: יח וְהַיְּהוּדִים יֵתִיד יוֹד אֲשֶׁר־בְּשׁוֹשָׁן נִקְהְלוּ
בְּשְׁלוֹשָׁה עָשָׂר בּוֹ וּבְאַרְבַּעַה עָשָׂר בּוֹ וְנֹחַ בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר בּוֹ וַעֲשֵׂה
אֹתוֹ יוֹם מִשְׁתָּה וּשְׂמִיחָה: יט עַל־כֵּן הַיְּהוּדִים הַפְּרוּזִים הַפְּרוּזִים קָרִי
הַיִּשְׁבִּים בְּעָרֵי הַפְּרוּזוֹת עָשִׂים אֶת יוֹם אַרְבַּעַה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ אֲדָר
שְׂמִיחָה וּמִשְׁתָּה וְיוֹם טוֹב וּמִשְׁלֹחַ מְנוֹת אִישׁ לְרֵעֵהוּ: כ וַיִּכְתֹּב
מֶרְדֳּכָי אֶת־הַכְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיִּשְׁלַח סְפָרִים אֶל־כָּל־הַיְּהוּדִים אֲשֶׁר
בְּכָל־מְדִינֹת וְהַמֶּלֶךְ אֶת־שׁוּרֹשׁ הַקְּרוּבִים וְהַרְחֹקִים: כא לָקִים עֲלֵיהֶם
לַהֲיוֹת עָשִׂים אֶת יוֹם אַרְבַּעַה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ אֲדָר וְאֵת יוֹם־חֲמִשָּׁה
עָשָׂר בּוֹ בְּכָל־שָׁנָה וּשְׁנָה: כב בַּיָּמִים אֲשֶׁר־נָחוּ בָהֶם הַיְּהוּדִים
מֵאִיְבֵיהֶם וְהַחֹדֶשׁ אֲשֶׁר נִהְפָךְ לָהֶם מִיָּגוֹן לְשִׂמְחָה וּמֵאֵבֶל לְיוֹם טוֹב

רש"י

אבן עזרא

מאויביהם והרג. שמות הפעלים (יז): יט הפרזים. כמו חדלו פרזון (שופ' ה ז) (יח): ומשלוח. שם התואר סבנין הכבד הנוסף (יט) בעבור תוספת המ"ם (כ) ומצאנו הנני משליח בך (שמות ח יז) (כא): מנות. חלקים, כמו מנה אחת אפים (ש"א א ה) (כב): כ ויכתוב מרדכי, לבדו (כג), לקיים בשנה הבאה, ובכה כל השנים שמחת ימי הפורים: כב וטעם

בימים אשר נחו בהם היהודים. בעבור שחשבו שנותינו יוחשב בסוף המחזור בשנת החמה רק הדיינו הם אחר הלבנה (כד) והנה פירוש כימים שיהיו הימים קרובים באורך לימים הראשונים שהיו בהם הפורים וזה יתכן לנו תוספת אדר שני (כה) על כן הוצרך הכתוב לומר והחדש אשר נהפך להם (כו) ולעולם יהיה בחודש הסמוך לניסן בשנה פשוטה או מעוברת (כז) ומפרשים אמרו כי טעם והחדש על אדר שני (כה) ואחרים אמרו כי כימים יום ארבעה עשר וחמשה עשר (כט), וא"כ היה ראוי שיאמר ובחדש ולא החדש (ל):

יהל אור

המן, וכששמעו שתלו את המן ונתכעלה הנזירה אז נקהלו: (יז) פי' השתי מלות "נוה והרג" הם מקור: (יח) פי' נמנעו ליטב בערי הפרזות, והוא חאר לבתי הנרים וכפרים העומדים במישור בלי חומה וכלי הרים סביב, כי צערכי נקרא מישור פרו: (יט) מכנין הפעיל: (כ) עיין צפי' הח' ז"ל (שמות ל, ה) עה"פ, ועשית מזבח מקטר קטורת שפי' שם "מקטר שם המפעל, כמו ומשלוח מנות" וכאן לא פי' כן: (כא) במ"ס מכנין הפעיל: (כב) ופי' שם מתנה וחלק: (כג) בלי השתתפות אסתר, עיין (למטה פ' כח) שמפני זה שמרו ישראל זאת המלוה רק מעט זמן ואח"כ נטשוה ועד שכתבה אסתר ג"כ: (כד) וכן כתב הח' ז"ל (שמות יב ב) כלל שנותינו יטוב בכל המחזור שנות החמה,

מקורי רש"י

(ח) עיין מגילת ב' ב', לקח טוב, ילקוט תהלים:

לַעֲשׂוֹת אוֹתָם יְמֵי מִשְׁתָּה וְשִׁמְחָה וּמִשְׁלָח מְנוֹת אִישׁ לְרֵעֵהוּ
וּמִתְּנוֹת לְאֲבִינָיִם: כג וְקָבַל הַיְּהוּדִים אֶת אֲשֶׁר־הֵחֵלּוּ לַעֲשׂוֹת וְאֵת
אֲשֶׁר־כָּתַב מֶרְדֳּכָי אֲלֵיהֶם: כד כִּי הָמָן בֶּן־הַמֶּדְתָּא הָאֲגָגִי צִוָּר כָּל־
הַיְּהוּדִים חָשַׁב עַל־הַיְּהוּדִים לְאַבְדֵם וְהָפִיל פֹּהר הוּא הַגּוֹזֵר לְהַמָּם
וּלְאַבְדֵם: כה וּבִבְאֵה לְפָנָי הַמֶּלֶךְ אָמַר עִם־הַסֵּפֶר יָשׁוּב מִחֲשַׁבְתּוֹ
הָרָעָה אֲשֶׁר־חָשַׁב עַל־הַיְּהוּדִים עַל־רֹאשׁוֹ וְתָלוּ אֹתוֹ וְאֶת־בָּנָיו עַל־
הָעֵץ: כו עַל־כֵּן קָרָאוּ לַיָּמִים הָאֵלֶּה פּוּרִים עַל־שֵׁם הַפֹּהַר עַל־כֵּן עַל־
כָּל־דְּבָרֵי הָאֲגֵרָת הַזֹּאת וּמִתְּרָאוּ עַל־כִּכָּה וּמָה הִגִּיעַ אֲלֵיהֶם: כז קִיָּמוּ
וְקָבַל וּקְבָלוּ קִרֵּי הַיְּהוּדִים עֲלֵיהֶם וְעַל־זֶרְעָם וְעַל כָּל־נַפְלָוִים עֲלֵיהֶם

רש"י

אבן עזרא

כג וקבל. כמו לשון ארמית (לא), ובא לשון
יחיד (לג) שכל אחד ואחד קבל כמו בנות צעדה
(ברא' מט כב) (לג) או שתחמר מלת כל (לד)
הראשון הוא הנכון (לה) ומדקדק אמר כי וקבל
שב למרדכי (לו) והוא יוצא לשנים פעולים (לו)
א"כ מה טעם את אשר החלו לעשות (לח) רק
הוא (לט) שקבלו אשר עשו בתחלה (מ) כי
עשו בשנה הבאה פורים: ואת אשר כתב
מרדכי, לעשות כן בכל שנה ושנה (מא):
כד כי המן בן המדתא. הטעם דין הוא
שיקבלו זה כי לולי זאת התשועה נמחה שם
ושם זרעם ויזכרו אותם בכל שנה להודות
השם אשר לו נתכנו עלילות, דגשות מ"ם
להם לחסרון מ"ם הכפל (מב): כה ובבאה
לפני המלך. הטעם כי המן חשב לאבד
היהודים וכאשר באה אסתר אל המלך ותבקש
על עמה (מג), אמר המלך שיכתוב עם
הספר (מד) ישוב מחשבתו הרעה (מה) על
כן בטלו הספרים הראשונים (מה") פירוש על
כן השני (מו): כו על כל דברי האגרת הזאת.
סגורת אגרה בקציר מאכלה (משלי ו ח) (מו) והטעם מחברת המלים (מח): ומה ראו, בעבור
שראו הפלאים: ומה הגיע, באמצעות האזנים: כז הנלוים, הם הנרים (מט): ולא יעבור.

יהל אור

וט"ו בחדש, לא והחדש: (לא) וכ"ה מתורגם כאן
וקבילו: (לג) באמרו אלל "היהודים" שהוא ל"ר
וקיבל כל"י: (לג) שפי' כל אחת מהכנות נעדה:
(לד) ר"ל שמלת וקבל שב אל מלת "כל" ההסירה מן
הכתוב ולא אל מלת היהודים שהוא ל"ר: (לה) ופי'
שכל אחד ואחד קיבל: (לו) ע"כ אמר כל"י:
(לז) שהניח לישראל שיקבלו: (לה) כי הל"ל החל:
(לט) רק פי': (מ) וזהו אשר החלו לעשות:
(מא) כ"ו קיבלו עליהם: (מב) כי המ"ם האחרונה
מ"ם הכינוי, והסרה מ"ם השרש, כי שרשו המס:
(מג) נתהפכו הדברים: (מד) וכן פי' רש"י ז"ל אמר

מקורי רש"י

(ט) מגלה ע"ז ב' לקח טוב: (י) מגילה י"ט א'

וְלֹא יַעֲבֹר לְהִיּוֹת עֲשִׂים אֶת־שְׁנֵי הַיָּמִים הָאֵלֶּה בְּכַתְּבָם וּבְזִמְנָם בְּכָל־
שָׁנָה וּשְׁנָה: כַּח וְהַיָּמִים הָאֵלֶּה נִזְכָּרִים וְנַעֲשִׂים בְּכָל־דֹּר וּדֹר מִשְׁפָּחָה
וּמִשְׁפָּחָה מְדִינָה וּמְדִינָה וְעִיר וְעִיר וַיְמִי הַפִּזְרִים הָאֵלֶּה לֹא יַעֲבֹרוּ
מִתּוֹךְ הַיְּהוּדִים וְזָכְרָם לֹא־יִסּוּף מִזְרַעֲם: ס כֹּח וְהַכְּתוּב אֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה
בַּת־אֲבִיתָיִל וּמַרְדֳּכָי הַיְּהוּדִי אֶת־כָּל־תִּקְוָה לְקַיֵּם אֶת־אֲגֶרֶת הַפָּרִים
הַזֹּאת הַשְּׁנִית: ל וַיִּשְׁלַח סְפָרִים אֶל־כָּל־הַיְּהוּדִים אֶל־שֶׁבַע וְעֶשְׂרִים

רש"י

סת' ובתו

אבן עזרא

להתגיייר: בכתבם. שמה המגילה כתובה
כתב אשורית יא: (כח) נזכרים. בקריאת
המגילה: ונעשים. משמה ושמה וי"ט
לתה מנות ומתנות: משפחה ומשפחה.
מתאספין יחד ואוכלין ושותין יחד וכך קבלו
עליהם שימי הפורים לא יעברו: וזכרם.
קריאת מגילה: לא יסוף. תרגום של יתום
דמתרגם עד תום יב) עד דסף וא"ל לו
להיות מגזרת פן תספה יג) מגזרת עתה
אספה יוס אחד יד) שא"כ היה לו לכתוב
לא יספה מזרעם: (כט) את כל תקף.
תוקפו של נס של אשורוש ושל המן ושל
מרדכי ושל אסתר: השנית. לשנה השניה
חזרו ושלחו ספרים שיעשו פורים:

אין רשאי יהודי לעבור: בכתבם. הטעם
שתקרא המגילה (נ) ובעבור שעזרא הסופר
הפסיק הפסוקים ולא היה אחר שנים רבות (נא)
צו חכמינו ז"ל שלא יפסוק הקורא אלא
בסוף הפסוק (נג): בכל שנה ושנה. פשוטה
או מעוברת (נד) והנה עתה הזכיר מה שקיימו
היהודים כאשר כתב מרדכי לקיים עליהם:
כח והטעם והימים האלה נזכרים ונעשים.
לעשות בן כל המשפחות וכל המדינות שלא
יחשוב אדם כי אינו חייב מי שהוא במקום
שלא היה יהודי בימי הנסים או במדינה
חדשה (נד): יסוף. יכלה כמו יחדו יסופו
(ישעי' סו יז) והם מהשניים (נה) כי תמצא
בעלומי הל"ר (נו) והנה זאת הפרשה הגידה
ששמרו ישראל זאת המצוה ואחר כך נטשוה
על בן הוצרך מרדכי שתכתוב אסתר בעבור
היותה מלכה (נז): כט את כל תוקף. כמו

חזק (נח) וכמוהו ואם יתקפו האחד (קהלת ד יב) (נט) והנה כתבה היא והוא (ס): וטעם
השנית. בעבור אגרת מרדכי שכתב בראשונה (סא): ל' וטעם דברי שלום. שלא
יחדו בעבור שעזבו מצות פורים (סב): וטעם אמת, שהם חייבים לשמור הפורים
כאשר קבלו על נפשם (סג) והעד על זה הפירוש שהוא אמת ומאמר אסתר קיים דברי
הפורים והנה לא נתקיים על יד מרדכי לברו עד שכתבה אסתר (סד) וטעם קיימו על נפשם
ועל זרעם דברי הצומות על דעת רבים על יום תענית אסתר (סה) והמבחישים אמרו כי
על שלשה ימים שהתענו בנימן הכתוב מדבר וכל ישראל ראויין להתענות בן תמיד (סו)
ולפי דעתי שחכמינו ז"ל קבעו התענית יום הפחד (סז) וטעם דברי הצומות (סח) על
הנזכרים בספר זכריה (סט) שהן בתמוז ואב ותשרי ושבט (ע) והטעם כי קיימו היהודים

יהל אור

(ג) וזהו ככתבם: (נא) כי עזרא לא היה רחוק
מזמן כתיבת המגילה שהוא היה בזמן דריוש בן
אחשורוש: (נב) כי כל פסוקי דלא פסקיה עזרא לא
פסקינן ליה, ואעפ"י שהפסוקים שבכאן ארוכים
מאד אעפ"כ לא פסקינן באמצע מהאי עממא:
(נג) עיין (לעיל אות כז): (נד) שלא היתה לו מן
היישוב: (נה) כי שרשו סוף והוי"ו נעלמת ושתי
אותיות יולאות במבטא: (נו) כמו תספה ששרשו
ספה, והה"א שהיא למד הפועל נעלמה ואינה יולאת
במבטא: (נז) עיין (לעיל אות כג): (נח) תרגום
חזק תקיף: (נט) ופי' אם יתחזק האחד על חבירו:
(ס) פי' אסתר ומרדכי: (סא) ואללו היתה השניה:

מקורי רש"י

יא) עיין מגילת שם: יב) ויקרא כ"ה כ"ט: יג) נרא' י"ט ט"ו: יד) ש"א כ"ז ח':

פיין

14

2

אֶחָיו הָרִשׁ מִזֵּב לְעַמּוֹ וְדָבָר שְׁלֹם לְכָל־זֶרְעוֹ : הַזֶּה

מכוס פסוקי מגילת אסתר מלה וששים וסימן על כן קראו לימים האלה פורים. וסדריו עשרה והסימן בא גר והלוי ותען אסתר ותאמר :

רש"י

אבן עזרא

הכתוב גודל מעלתו וענותנותו כאשר הזכיר זרעו. מוכב על עמו לכל זרע עמו : כן על משה אדונינו והאיש משה עניו מאד נשלם מגילת אסתר בעזרת האל יתברך מכל האדם :

ברכות קודם המגילה

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו על מקרא מגילה :
ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם שעשה נסים לאבותינו בימים ההם בזמן הזה :
ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה :

ברכות אחר המגילה

אחר קריאת המגילה יאמר זה :

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם. הרב את ריבנו. והזין את דיננו.
והנזקם את נקמתנו. והמשלם גמול לכל אויבי נפשנו. והנפרע
לנו מצרינו. ברוך אתה יי הנפרע לעמו ישראל מכל צריהם.
האל המושיע :

אשר הגיא עצת גוים ויפר מחשבות ערומים : בקום עלינו אדם רשע גצר ורון מוכב עמלק : נאה
בעשרו וכרה לו בור וגדלהו וקשה לו לכו : דמה בנפשו ללכוד ונלכד בקש להשמיד ונשמד
מהרה : הן הודיע איבת אבותיו ועורר שגאת אחים לבנים : ולא זכר רחמי שאול כי בחמלהו
על אנג נולד אויב : ומס רשע להכרית צדיק ונלכד טמא בידי טהור : חסד גבר על שגגת אב
ורשע הוסיף חטא על חטאיו : טמן בלבו מחשבות ערומיו ויהספר לעשות רעה : ידו שלח בקרושי
אל פספו גתן להכרית זכרים : פראות מרדכי כי יצא קצף ודתי המן נתנו בשושן : לבש שק וקשר
מספר וגזר צום ונישב על האפר : מי זה יעמוד לכפר שגגה ולמחול חטאת עון אבותינו : גץ פרח
מלולב הן הדסה עמדה לעורר ישנים : סריסה הבהילו להמן להשקותו זין חמת תנינים : עמד
בעשרו ונפל ברשעו עשה לו עץ ונתלה עליו : פיהם פתחו כל יושבי תבל כי פור המן נהפה
לפניהם : צדיק נחלץ מיד רשע אויב גהן פחת נפשו : קימו עליהם לעשות פורים ולשמות בכל
שנה ושנה : ראיה את הפלת מרדכי ואסתר. המן ובניו על העץ תלית :

שושנת יעקב צהלה ושמחה. בראותם יחד תכלת מרדכי : תשועתם היית לנצח
ותקוותם בכל דור ודור : להודיע שכל קויה לא יבשו. ולא יכלמו לצח כל
החוסים בך : ארור המן אשר בקש לאבדי. ברוך מרדכי היהודי. ארורה ורש
אשת מרדכי. ברוכה (מגינה) אסתר בעדי. וגם חרבונה זכור לשוב :

בשחרית לאחר שמים האל המושיע אומר שושנת יעקב. אם לא במקום שא"א פיוטים בשחרית לוי אומר אשר
הניח הכל כמו בלילה. ואח"כ אומרים ואתה קדוש ק"ש. עלינו. קדיש יתום.

